

İNSAN HAKLARI NOTLARI...

HAK NEDİR?

Çok yönlü bir kavram olan “hak kavramı”nın üzerinde fikir birliğine varılmış kapsayıcı bir tanım bulunmamaktadır.

“Hak”kı iradeyi temel alarak tanımlayanlar olmuştur. Buna göre hak, “*Hukuk düzeni tarafından tanınan bir irade kudretidir*” Yani “bir kişi başka birine kendi iradesini kabul ettirebildiği, onu bu iradeye göre harekete zorlayabildiği takdirde hak sahibidir.

Hak, “çıkarmak”, temeline dayanarak, “*Hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan çıkardır.*” şeklinde tanımlanabilir.

Bir başka açıdan bakıldığında, “*Hak, hukuken korunmasını istemek yetkisine sahip bulunduğumuz çıkardır.*” şeklinde hem iradeyi hem de çıkarı temel alarak tanımlanabilir.

Hak sahibi olmak, bir şey yapmaya yetkili olmak ya da bir şeyi talep edebilmek demektir. Hak, sahibine bir şeyi yapabilme yetkisi verirken, başkalarına da bu yetkinin kullanılmasına engel olmama, saygı gösterme yükümlülüğü getirir. Hak, insanların ya da insan topluluklarının çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için dile getirdikleri istemlerin hukuk yoluyla düzenlenip güvenceye bağlanmasıdır.

İnsanı hak sahibi yapan bu yetkinin kaynağı genel olarak hukuk olabileceği gibi, bir sözleşme olabilir veya bir davranışın ya da talebin doğruluğu/haklılığı düşüncesi de olabilir.

İNSAN HAKLARI NEDİR?

İnsan hakları, *insanın, salt insan olması nedeniyle elde ettiği*, onun tüm yönleriyle kişiliğini ve değerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan evrensel ilke ve kurallar bütünüdür. İnsan hakları, insan onurunu güvenceye alan haklardır. *Hakka, insan hakkı niteliği kazandıran değer, insan onurudur.* Bunu güvenceye alan tüm haklar, insan haklarıdır.

İnsan hakları, en genel ifadeyle, kişinin insan olarak var olmasından kaynaklanan **yadsınamaz ve vazgeçilemez** doğal kazanımlarını ifade eder. İnsan haklarının kaynağı, insanın kendi doğasıdır. **Yaşama hakkının temel hak olarak genel kabulü**nün yanında, bu hakkın içeriğine ilişkin düşünceler siyasal-ideolojik tercihler tarafından etkilenebilir.

İnsan hakları, çeşitli kavramlar arasında en kapsamlı ve en yaygın kullanılan kavramdır. Çünkü insan hakları, pozitif hukuk denilen yazılı hukuktaki, yani en başta Anayasadaki haklarla sınırlı değildir. İnsan hakları, **olan** haklar değil, **olması gereken** haklardır. Yazılı hukukun dışındaki ve üstündeki haklardır. İnsan hakları, yer ve zaman sınırlarını, belli bir ülkede ve belli bir aşamada ya da dönemde Anayasa ve yasalarla tanınan hakları aşar, yani **evrensel**dir. Ayrımcı gözetmeksizin, tüm insanlara tanınması gereken haklardır. Tüm insanların ve insanlığın ortak dili olduğu düşünülen ve olmasına çaba gösterilen haklardır. Ancak insan hakları, hep olması gereken haklar olarak kalmaz ve kalmamıştır. Özne, konu ve yaptırımlarıyla ulusal ve uluslararası yazılı hukukta düzenlenmiş ve güvenceye alınmıştır.

İnsan hakkı iddiası, haklar alanında başvurulabilecek son çaredir. Kişi, önce hukuki haklarını deneyecektir. Bundan bir sonuç elde etmesi ideal çözümdür. Haklarını hukuk yoluyla elde eden kişi için, insan hakları talebini öne sürmeye gerek kalmaz. Hukuk kuralları hakları korumuyorsa, kişi için, insan hakları talebini öne sürmekten başka, daha üstün, daha etkili bir yol bulunmamaktadır. Bu sebeple insan hakkı iddiası haklar alanındaki son çaredir; bundan daha yüksek bir hak başvurusu yoktur.

İnsan hakları iddialarının siyasal olarak etkin olması ölçüsünde, bu gibi iddialarda bulunma ihtiyacı azalır veya ortadan kalkar. Bir kişi insan hakkını, bu gibi iddiaların en sonunda gerekli olmayacağı bir toplum yaratma ümidiyle ileri sürer. İnsan haklarının fiilen korunduğu yerde, insan haklarına sahip olmaya devam ederiz ama onları kullanmaya ihtiyaç veya neden yoktur.

İNSAN HAKLARININ SINIFLANDIRILMASI

İnsan hakları, tarihsel gelişim süreci açısından incelendiğinde gerek ulusal, gerekse uluslararası literatürde pek çok ayrıma tabi tutulduğu görülmektedir. Başlıcaları şunlardır :

- A. Klasik insan hakları - İsteme hakları ayırımı
- B. Bireysel haklar - Kolektif haklar ayırımı
- C. İnsan hakları - Yurttaş hakları ayırımı
- D. Koruyucu haklar - İsteme hakları - Katılma hakları ayırımı
- E. Şekli haklar - Gerçek haklar ayırımı
- F. Kişisel haklar - Siyasal haklar - Ekonomik haklar - Kültürel Haklar - Ödevler ayırımı
- G. Birinci kuşak haklar - İkinci kuşak haklar - Üçüncü kuşak haklar ayırımı
- H. İnsan haklarını ayrı bir tasnife tabi tutmadan Anayasa'da yapılan tasnifi yeterli bulan görüş

Bu sınıflandırmaların hepsi, az-çok keyfilik taşır ve hiçbirinin genel kabul görmüşlüğünden söz edilemez. Ancak en çok karşılaşılan sınıflandırma olarak tarihsel gelişim açısından **üç kuşaklı sınıflandırma** dan söz etmekte fayda vardır.

Birinci Kuşak Haklar (Klasik Haklar)

Klasik haklar olarak da adlandırılan birinci kuşak hakların özelliği, bireyi korumaya yönelik (**negatif statü hakları**) haklar olmasıdır. **Devleti sınırlandıran bu haklar**, kişiye devletin, toplumun ve üçüncü kişilerin dokunamayacağı özel, bağımsız bir eylem alanı sağlar. Devlet, kişinin bu özel alanına giremez. Kişi bu alanda dilediğini yapar. Özgürlüğün içeriği, onu kullanan kişinin isteğine göre belirlenir. Ama bu, devletin bu alanda düzenleme yapamaması anlamına gelmez. Devlet, düzenleme yaparak özgürlüklerin kullanılmasını kolaylaştırır, ama sınırlandıramaz. Geleneksel haklar, iktidarın / devletin yetkilerinin sınırlandırılmasını amaçlar.

1. kuşak haklar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3-21. maddeleri arasında başlıca şöyle sıralanmıştır :

- ☺ Yaşama ve özgürlük hakkı
- ☺ **Kölelik yasağı**
- ☺ **İşkence yasağı**
- ☺ Kişi olarak tanınma hakkı
- ☺ Hukuk önünde eşitlik
- ☺ Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı
- ☺ Keyfi tut(ul)ma yasağı
- ☺ Adil yargılanma hakkı
- ☺ Mahremiyet (*confidentiality*) hakkı
- ☺ Gezi özgürlüğü
- ☺ Sığınma hakkı
- ☺ Vatandaşlık hakkı
- ☺ Evlenme ve ailenin korunması hakkı
- ☺ Mülkiyet hakkı

- ☺ Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü
- ☺ İfade özgürlüğü
- ☺ Toplanma ve örgütlenme hakkı
- ☺ Katılma hakkı

Klasik insan hakları anlayışı “bireyci” olduğu için, bu ilk aşamada toplu haklar tanınmadı, hatta yasaklandı. **Tüm insanların doğuştan özgür ve eşit olduğu savlarına** karşın, somut olarak kimi kesimler dışlandı. Örneğin kadınlar, siyasal hakların kapsamı dışında tutuldu. Dışlanan bir başka sosyal kesim ise **işçi sınıfı** idi. Burjuva devrimleri sonucunda tanınan insan hakları arasında, örneğin **1789 Bildirgesi**nde işçi sınıfının sosyal hakları, özellikle toplu sosyal hakları yer almıyor, tersine yasaklanıyordu. Kısacası, siyasal haklar yalnızca varlıklı / aktif yurttaşlara tanındı. Yoksul / pasif yurttaşlar ise, *soyut olarak özgür ve eşitti*.

İkinci Kuşak Haklar (Sosyal Haklar)

Ekonomik, sosyal ve Kültürel haklar olarak da nitelendirilen 2. Kuşak Hakların doğuşunun temelinde, **Sanayi Devrimi**, bu ekonomik ve sosyal dönüşümün yarattığı ve derinleştirdiği sosyal sınıflar arasındaki **sosyal eşitsizlikler** ve işçi sınıfının bu eşitsizliklere gösterdiği tepki ve eylemler vardır. 19. yüzyılda, **eşitlik ve özgürlük** herkese tanınmıştı ama herkes özgürlüklerden yararlanamıyordu. Bireylerin eşitlik ve özgürlüğü, soyut ve kuramsaldı. Buradan hareketle ortaya çıkan sosyal hakların uluslararası düzeyde tanındığı ilk belge **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**'dir.

İkinci kuşak haklar, başlıca şöyle sıralanabilir :

- ☺ Sosyal güvenlik hakkı
- ☺ Çalışma, adil gelir ve sendika kurma hakkı
- ☺ Dinlenme hakkı
- ☺ Eğitim hakkı
- ☺ Kültürel yaşama katılma hakkı
- ☺ **Sağlık, beslenme ve konut hakkı**
- ☺ Grev ve toplu sözleşme hakkı

Üçüncü Kuşak Haklar (Dayanışma Hakları)

Dayanışma hakları da denilen 3. Kuşak Haklar, belli bir topluluk halinde yaşam anlayışını yansıtır. Ayırıcı özelliği, *insan izin gerekli olan dayanışma ortamını yaratabilmektir*. Bu haklar, insancıl bir toplum yaşamı düşüncesinin anlatımıdır. Hem bireylere, hem de toplumun tümüne aittir. Bu hakların gerçekleşmesi için salt devletin karışması yeterli değildir, birey ve grupların da yani toplumda yaşayan herkesin de etkin biçimde katılımı ve çabası gereklidir.

3. Kuşak Hakların oluşum süreci henüz tamamlanmamıştır. Dayanışma haklarını doğuran nedenlerin başında, bilimsel ve teknik ilerlemenin yarattığı sorunlar gelmektedir. Çevre kirliliğinin korkunç boyutlara ulaşması, nükleer silahların tüm insanlığı yok edebilecek bir savaş tehlikesine yol açması, ülkeler ya da bölgeler arasında çok büyük gelişme farklarının bulunması ilk akla gelen ciddi sorunlardır.

Üçüncü kuşak haklar başlıca şöyle sıralanabilir :

- ☺ Barış hakkı
- ☺ Çevre hakkı,
- ☺ Halkların kendi kaderini tayin (**self-determinasyon**) hakkı

- ☺ Gelişme hakkı
- ☺ Herkesin insanlığın ortak mal varlığından yararlanma hakkı

HUKUK DEVLETİ

Hukuk Devleti, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her eylem ve işlemi hukuka uygun olan, her anlamda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp; yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk (**Jus Cogens!**) ilkeleri ve Anayasa'nın bulunduğu bilincinde olan devlettir.

Bu ilke ve düşüncelerden hareketle, hukuk devletine ilişkin yaklaşımlar değerlendirildiğinde; devletin hukuka bağlılığının güvencelerinin sağlanması, bireysel temel hak ve özgürlüklerin korunması, güçler ayrılığı ilkesi, yasallık ilkesi, hukuk önünde eşitlik, hak arama yollarının açık olması, yönetimi ve kamu görevlilerini (cezai ve hukuki sorumluluk) eylem ve işlemlerinde sorumlu tutmak, kazanılmış haklara saygı gösterilmesi ve **hukukun evrensel ilkelerine itibar edilmesi** gibi hususları hukuk devletinin gerekleri arasında sayabiliriz.

Anayasalarımız içinde ilk olarak hukuk devletinden söz eden 1961 Anayasası olmuştur. 1982 Anayasası da 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olduğunu ifade eder.

Günümüzde gelişmiş hukuk sistemlerinde ortak bir hukuk kavramı ve kurumu olan hukuk devletinin şu öğelerden oluştuğu kabul edilmektedir:

- ☺ **Yasallık ilkesi**, günümüzde yasaların anayasaya uygunluğunu da kapsar ve idarenin yalnızca yasalara değil genel hukuk kurallarına da bağlı olmasını öngörür.
- ☺ **Güçler ayrılığı ilkesi**, tam bağımsızlık yerine denetim ve işbirliğini de kapsayan bir denge sistemini içerir.
- ☺ **Temel hak ve özgürlüklerin korunması ilkesi**, hukuk devleti ile demokrasi kavramları arasındaki bağı kuran bir ilkedir. Buna göre kişilerin temel hak ve özgürlükleri pratikte uygulanabilen ve demokratik rejimin ruhuna uygun olan güvencelere bağlanmalıdır.
- ☺ **Hukuk güvenliği ilkesi**, devlet işlemlerinin önceden öngörülmüş esaslara uygun olarak yapılması, geriye yürüyen hükümler içermemesi ve önceden uygun bir biçimde duyurulması gibi ilkeleri içerir.
- ☺ **İdarenin yargısal denetime bağlı olması ilkesi**, idarenin hiçbir işlem ve eyleminin yargı denetimi dışında bırakılmaması gerektiğini içerir.

ULUSAL DÜZENLEMELERDE İNSAN HAKLARI

1982 ANAYASASINDA TEMEL HAK ve ÖZGÜRLÜKLER

1982 Anayasası bir Başlangıç ile 7 Kısımdan oluşmaktadır.

1982 Anayasasında Temel hak ve Hürriyetler Anayasamızın 2. Kısımında düzenlenmiştir.

2. Kısım 4 Bölümden oluşur :

- I. Bölüm (madde: 12-16): **Temel Hak ve Ödevlere ilişkin genel hükümleri** içerir
- II. Bölüm (madde: 17-40): **Kişinin Hak ve Ödevlerine ilişkin düzenlemeleri** içerir

- III. Bölüm (madde: 41-65): **Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler**e ilişkin düzenlemeler getirmiştir.
- IV. Bölüm (madde: 66-74): **Siyasal Haklar ve Ödevler**e ilişkin düzenlemeleri içerir.

1982 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği Nedir?

Herkes, **kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez** temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve öbür kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da içerir. (madde: 12)

1982 Anayasasında Kişinin Hakları ve Ödevleri Nelerdir?

- **Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı;** Herkes, **yaşama**, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. (Madde: 17)
- **Zorla çalıştırma yasağı;** Hiç **kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.** (Madde: 18)
- **Kişî hürriyeti ve güvenliği;** Herkes, **kişî hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.** (Madde: 19)
- **Özel hayatın gizliliği;** Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. (Madde: 20)
- **Konut dokunulmazlığı;** Kimsenin **konutuna dokunulamaz.** (Madde: 21)
- **Haberleşme hürriyeti;** Herkes, **haberleşme hürriyetine** sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. (Madde: 22)
- **Yerleşme ve seyahat hürriyeti;** *Yerleşme ve seyahat hürriyeti* Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. (Madde: 23)
- **Din ve vicdan hürriyeti;** Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. (madde: 24)
- **Düşünce ve kanaat hürriyeti;** Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. (Madde: 25)
- **Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti;** Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. (Madde: 26)
- **Bilim ve sanat hürriyeti;** Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. (Madde: 27)
- **Basın hürriyeti;** Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz. (Madde: 28)
- **Sürelî ve süresiz yayın hakkı;** Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz. (Madde: 29)
- **Basın araçlarının korunması;** Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz. (Madde: 30)
- **Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı;** Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. (Madde: 31)
- **Düzeltilme ve yanıt hakkı;** Düzeltilme ve yanıt hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. (Madde: 32)
- **Dernek kurma hürriyeti;** Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. (Madde: 33)

- **Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı;** Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. (m. 34)
- **Mülkiyet hakkı;** Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. (Madde: 35)
- **Hak arama hürriyeti;** Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile **adil yargılanma** hakkına sahiptir. (Madde: 36)
- **Yasal yargıç güvencesi;** Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. (Madde: 37)
- **Suç ve cezalara ilişkin esaslar;** Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. (Madde: 38)
- **İspat hakkı;** Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. (Madde: 39)
- **Temel hak ve hürriyetlerin korunması;** Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. (Madde: 40)

1982 Anayasasına Göre Kişinin Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevleri Nelerdir?

- **Ailenin korunması;** Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. (m 41)
- **Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi;** Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. (Madde: 42)
- **Çalışma ve sözleşme hürriyeti;** Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. (Madde: 48)
- **Çalışma hakkı ve ödevi;** Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. (Madde: 49)
- **Çalışma şartları ve dinlenme hakkı;** Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. (Madde: 50)
- **Sendika kurma hakkı;** Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. (Madde: 51)
- **Toplu iş sözleşmesi hakkı;** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. (Madde: 53)
- **Grev hakkı ve lokavt;** Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. (Madde: 54)
- **Ücrette adalet sağlanması;** Ücret emeğin karşılığıdır. (Madde: 55)
- **Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması;** Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. (Madde: 56)
- **Sosyal güvenlik hakkı;** Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir (Madde: 60)

1982 Anayasasına Göre Kişinin Siyasi Haklar ve Ödevleri Nelerdir?

- **Türk vatandaşlığı;** Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. (Madde: 66)

- **Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları;** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. (Madde: 67)
- **Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma;** Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir.(Madde: 68)
- **Kamu hizmetlerine girme hakkı;** Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. (m. 70)
- **Vatan hizmeti;** Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. (Madde: 72)
- **Vergi ödevi;** Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. (Madde: 73)
- **Dilekçe hakkı;** Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. (Madde: 74)

1982 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetler Nasıl Sınırlanır?

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. (Madde: 13)

1982 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetler Kötüye Kullanabilir mi?

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. (Madde: 14)

1982 Anayasasında Temel Hak ve Hürriyetler Durdurulabilir mi?

Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. (Madde: 15)

YENİ TÜRK CEZA KANUNUNDA İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ BAZI DÜZENLEMELER

İnsan hakları açısından temel noktalarına değinmeye çalışacağımız Yeni **Türk Ceza Kanunu**, 1. maddesinde de belirtildiği gibi; **insan hak ve özgürlüklerini, düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesinin önlenmesi amacını** taşımaktadır. Yeni Türk Ceza Kanunu **insan haklarına daha çok önem veren** içeriğiyle dikkat çekmektedir.

SOYKIRIM ve İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR

Yeni TCK’da **soykırım** ve insanlığa karşı işlenen suçlar ilk kez bu denli ayrıntılı incelenmiştir. Yeni TCK’da soykırım bir planın icrası suretiyle, milli, ırki veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla işlenen bir suçtur (Yeni TCK m. 76).

İnsanlığa karşı işlenen suçlar ise siyasi, felsefi, etnik, ırki veya dini amaçlarla toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda işlenen çeşitli insanlık dışı fiillerden oluşur (Yeni TCK m.77).

Yeni Ceza Kanunumuzda soykırım suçuna yer verilmesiyle BM Sözleşmesinden doğan yükümlülük de yerine getirilmiş olmaktadır.

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI ve İNSAN TİCARETİ

Özellikle yoksulluk nedeniyle oluşan ve uluslararası alanda yoğun bir şekilde ortaya çıkan sınır aşan suç örgütlerince gerçekleştirilen göçmen kaçakçılığı ülkelere büyük zararlar vermektedir. Bu suç örgütlerinin faaliyetlerinin önlenmesi için **göçmen kaçakçılığı fiilleri suç** haline getirilmiştir (Yeni TCK m. 79).

İnsan ticareti suç haline getirilmiştir. Öyle ki; zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete ve benzer uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla, tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri tedarik eden, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden, barındıran kişiler suçlu sayılmıştır (Yeni TCK m.80). Ayrıca bu fiillerin 18 yaşını doldurmamış çocuk veya küçüklere karşı işlenmesi ceza artırımı nedeni olarak kabul edilmiştir.

İŞKENCE ve EZİYET

Yeni TCK işkence ve eziyeti bir kişiye karşı yapılan *insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlar* olarak kabul etmiştir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişilerin de kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı maddeye eklenmiştir (Yeni TCK m. 94-96).

AYRIMCILIK

Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep vb. nedenlerle ayırım yaparak; bir taşınmaz veya taşınır malın satılmaması, devredilmemesi, bir hizmetin icra olunmaması veya hizmetten yararlanmanın engellenmesi, kişinin işe alınmaması, besin maddelerinin verilmemesi, kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasının engellenmesi suç teşkil etmektedir (Yeni TCK m. 122).

Bununla beraber halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özellikler taşıyan diğer bir kesim aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden, aşağılayan kimselerin cezalandırılması da Yeni TCK'da öngörülmüştür (Yeni TCK m. 215-216).

İNSAN ÜZERİNDE DENEY YAPMA

Yeni TCK ilke olarak insan üzerinde deney yapılmasını cezalandırmakta; ancak durumun **bilimsel ve tıbbi bir deneyi haklı kılmış olmasını ve ilgili kişinin rızasını** suçu kaldıran bir hukuka uygunluk nedeni saymaktadır (Yeni TCK m.90).

ÖZEL HAYATA ve HAYATIN GİZLİ ALANINA MÜDAHALE

Yeni yasa herhangi bir şekilde kişilerin özel hayat alanına girerek başkaları tarafından görülmesi mümkün olmayan olayların tespit edilmesini cezalandırmıştır. Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal etmek suç sayılmıştır. Suçun oluşması için ilgilinin rızasının bulunmaması şarttır. Konuşmaların dinlenmesi ve kaydedilmesi, resim çekici veya kaydedici bir aletle özel hayatın ihlali ve montaj fiilleri cezalandırılmaktadır (Yeni TCK m. 132-134).

Böylece kanun koyucu birey menfaatleri-kamu menfaatleri dengesinde bireye ve insan haklarına ağırlık verdiğini göstermiştir.

ÖZGÜRLÜĞE KARŞI SUÇLAR

Bu başlık altında Yeni Türk Ceza Kanunumuzun 106. ve 109. maddelerindeki tehdit ve zorlama unsurları ele alınabilir.

Bir başkasının, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi cezalandırılır (Yeni TCK m. 106). Hiç kimse hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakılamaz (Yeni TCK m. 109).

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Düşünce ve düşünceyi açıklama hürriyeti, insan hak ve özgürlükleri içinde en temel olanlardan biridir. Kişilerin bu hürriyeti aşağıda verdiğimiz maddeyle koruma altına alınmıştır.

Cebir veya tehdit kullanarak bir kimseyi dini, siyasi, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya veya değiştirmeye zorlamak ya da bunları açıklamaktan, yaymaktan men etmek, yeni kanunda suç sayılmıştır (Yeni TCK m. 115).

TOPLUMA KARŞI SUÇLAR

Topluma karşı suçlar Yeni TCK'da 3. Kısımda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 1. Bölüm Genel Tehlike Yaratan Suçlar başlığını taşımaktadır. Bu suçlar arasında genel güvenliği tehlikeye sokulması kısmında kişilerin hayatı, **sağlığı** veya malvarlığı bakımından tehlikeli olabilecek biçimde ya da kişilerde korku, kaygı veya panik yaratabilecek tarzda; yangın çıkaran, bina çökmesine, toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olan silahla ateş eden veya patlayıcı madde kullanan kişiler suçlu sayılmıştır (Yeni TCK m. 170).

Ayrıca **radyasyon yayma** (Yeni TCK m. 172), atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme (Yeni TCK m. 173), tehlikeli maddeleri izinsiz olarak bulundurmak (Yeni TCK m. 174), trafik güvenliğini tehlikeye sokma (Yeni TCK m. 179) suç kapsamına alınmıştır.

2. Bölüm **Çevreye Karşı Suçlar** başlığı altındadır. Çevrenin kasten kirletilmesi suç kapsamına alınmış, hapis ve para cezalarıyla caydırıcılık sağlanmıştır (Yeni TCK m. 181-182). Gürültüye neden olma (m. 183), imar kirliliğine neden olma (Yeni TCK m. 184) suçları ilgili hükümlerle düzenlenmiştir

3. Bölümde ise **Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar** ele alınmıştır. Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti yasaklanmıştır (Yeni TCK m.186). İçilecek sulara tüketilecek her çeşit şeye zehir katarak insan hayatını ve sağlığını tehlikeye sokmak (Yeni TCK m.185), kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma (Yeni TCK m.187), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (Yeni TCK m.188), zehirli madde imal ve ticareti (Yeni TCK m.193), sağlık için tehlikeli madde temini (Yeni TCK m. 193), bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranmak (m. 195) fiilleri suç kapsamındadır.

MÜLKİYET HAKKI

Mülkiyet hakkına ilişkin olarak da Yeni TCK m. 151'de mala zarar verme başlığı altında şu hükme yer vermiştir: Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen-tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılmaz hale getiren veya kirleten kişi, mağdurun şikayeti üzerine cezalandırılır. Ancak bu hükümde şikayet esas alınmıştır.

ÇOCUK HAKLARI İHLALLERİ İLE İLGİLİ SUÇLAR

Yeni TCK m. 103'te çocukların cinsel istismarını konu almıştır. Cinsel istismar deyiminden 'on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar anlaşılır.'

BİLİŞİM SUÇLARI

Bir bilişim sistemine hukuka aykırı olarak girme (Yeni TCK m. 243); sistemi engelleme, bozma, Verileri yok etme veya değiştirme (Yeni TCK m. 244); banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması (Yeni TCK m. 245) ayrı ayrı suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL KURULUŞLAR

1- TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Üye sayısı, Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca belirlenecek *İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu*nda; siyasi parti grupları ile bağımsızlar Meclisteki sayılarının -boş üyelikler hariç- üye tamsayısına oranlanması ile bulunacak sayılara uygun olarak temsil edilirler.

Bu Komisyon üyelikleri için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır.

Komisyon, Siyasi Parti gruplarının % oranlarına göre, bir başkan, iki başkanvekili, bir sözcü ve bir katip seçer. Bu seçim, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanan Komisyonun, toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır.

İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun görevleri

- Uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek,
- Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası andlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında, istem üzerine görüş ve öneri bildirmek,
- Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası andlaşmalara, Anayasa ve Kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek,
- İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek,*
- Gerektiğinde *dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek* ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak,
- Her yıl yapılan çalışmalarını, elde edilen sonuçları, yurt içi ve dışında İnsan Haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak.

2-İNSAN HAKLARINDAN SORUMLU BAKANLIK

Bu görev *Başbakan Yardımcısı* tarafından üstlenilmiştir.

3-BAŞBAKANLIK İNSAN HAKLARI BAŞKANLIĞI

Başbakanlığa bağlı olarak görev yapan Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın görevleri şunlardır:

- a)İnsan hakları ile ilgili konularda görevli kuruluşlarla sürekli temas halinde bulunmak ve bu kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak
- b)İnsan hakları konusundaki mevzuat hükümlerinin uygulanmasını izlemek, izleme sonuçlarını değerlendirmek, uygulamada ve mevzuatta görülen aksaklıkların giderilmesi ve Türkiye'nin ulusal mevzuatının insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası belgelerle uyumlu hale getirilmesi doğrultusunda yapılacak çalışmaları koordine etmek ve bu konularla ilgili önerilerde bulunmak.
- c)Kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet öncesi staj ve hizmet içi insan hakları eğitim programlarının uygulanmasını izlemek, değerlendirmek ve koordine etmek.
- d)İnsan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek ve alınabilecek önlemlere ilişkin çalışmaları koordine etmek.
- e)Başbakanlığın koordinatörlüğünde görevleriyle ilgili konularda teşkil edilen kurullara sekreteryaya hizmeti yapmak.

4) İNSAN HAKLARI ÜST KURULU

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik yönetsel ve yasal düzenlemelere ilişkin çalışmalar yapmak ve Başbakanlık ve bakanlıklar ile öbür kamu kurum ve kuruluşları için insan hakları konusunda tavsiye kararları vermek üzere;

- Başbakanın görevlendireceği bir Devlet Bakanının başkanlığında,
- Başbakanlık,
- Adalet Bakanlığı,
- İçişleri Bakanlığı,
- Dışişleri Bakanlığı,
- Millî Eğitim Bakanlığı,
- Sağlık Bakanlığı ve
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müsteşarlarının katılımıyla

İnsan Hakları Üst Kurulu oluşturulmuştur.

Üst Kurul, gerekli gördüğü takdirde ilgili kamu kuruluşları ile özel kuruluşların temsilcilerini toplantılarına katılmaya davet edebilir ve belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir. Üst Kurulun sekretarya hizmetleri İnsan Hakları Başkanlığınca yerine getirilir.

Üst Kurulun görevleri şunlardır:

- a) İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin konularda idari ve kanuni düzenlemelere ilişkin çalışmaları yapmak ve gerekli önerilerde bulunmak. .
- b) Yürürlükteki mevzuatın ve kanun tasarılarının insan hakları temel ilkeleri, uluslararası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmeleri için uygun gördüğü tavsiyeleri yapmak.

c) Başbakanlık ve bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşları için insan hakları konusunda tavsiye kararları vermek.

d) İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesini, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameinde ve Türkiye'nin taraf olduğu insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelerde öngörüldüğü şekilde, çağdaş ve evrensel ölçülere uygun olarak gerçekleştirmek amacıyla yapılacak çalışmaları koordine etmek.

e) İnsan hakları alanında kaydedilen gelişmeler hakkında kamuoyunun aydınlatılması amacıyla yapılacak çalışmaları koordine etmek.

f) Kamu kurum ve kuruluşlarınca gerçekleştirilen insan haklarıyla ilgili hizmetiçi eğitim programlarının uygulanmasını izlemek, kitle iletişim araçlarına ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik insan hakları eğitimi çalışmalarına katkıda bulunmak.

g) İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesinde görev alacak öğretim üyesi ve temsilci gönderecek gönüllü kuruluşları seçmek, Komite çalışmalarını izlemek, değerlendirmek ve yönlendirmek.

h) İnsan Hakları Danışma Kurulunda görev alacak kurum ve kuruluş temsilcileri dışındaki üyeleri seçmek, çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek.

ı) İnsan hakları ihlali iddiaları ile ilgili olarak Başkanlık ve İnceleme Heyetleri tarafından yapılan incelemeleri değerlendirmek ve alınabilecek önlemlere ilişkin tavsiyelerde bulunmak.

i) Belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları oluşturmak.

f)Makamca verilen benzer görevleri yapmak.

4-A) İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ ON YILI ULUSAL KOMİTESİ

İnsan Hakları Üst Kuruluna bağlı olarak İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi kurulmuştur. Ulusal Komite; Başbakanlıktan bir, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı olduğu bakanlıklardan birer, Adalet, İçişleri, Dışişleri, Milli Eğitim, Sağlık ve Kültür bakanlıklarından birer temsilci ve insan hakları alanında faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan altı temsilci ile bu alanda çalışmalarıyla tanınmış beş öğretim üyesi olmak üzere yirmi üyeden oluşur.

Bakanlık temsilcileri kurumlarınca, öğretim üyeleri ve temsilci gönderecek gönüllü kuruluşlar **İnsan Hakları Üst Kurulunca** belirlenir. Öğretim üyeleri ile gönüllü kuruluşların görev süresi iki yıldır. Bu süre sonunda yeniden görevlendirilebilirler. Mazeretsiz olarak üç toplantıya katılmayanlar Komiteden çekilmiş sayılır. Ulusal Komite, ilk toplantısında kendi içinden iki yıl için bir başkan ve bir başkan vekili seçer. Görevi sona erenler, yeniden seçilebilirler.

Komitenin görevleri

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Eylem Planının Türkiye'de uygulanabilmesi için bir ulusal program önerisi hazırlar; Eylem Planı ve Ulusal Program çerçevesinde yürütülen eğitim çalışmalarını izler, değerlendirmelerini İnsan Hakları Üst

Prof.Dr. Ahmet SALTİK, www.ahmetsaltik.net profsaltik@gmail.com AÜ-SBF/Mülkiye Ders Notları, 2015-16
Kuruluna bildirir. Ayrıca bu konularda Üst Kurulca verilen diğer görevleri yerine getirir.

5) İNSAN HAKLARI DANIŞMA KURULU

İnsan haklarına ilişkin olarak ilgili Devlet kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak ve insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir Devlet Bakanına bağlı olarak **İnsan Hakları Danışma Kurulu** oluşturulmuştur. Danışma Kurulu, insan hakları ile ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları temsilcileri, insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve bu alanda yayınları ve çalışmalarını bulunan kişilerden oluşur. Danışma Kuruluna, kendi üyeleri arasından seçeceği bir başkan başkanlık eder. Danışma Kurulunun sekretarya hizmetleri İnsan Hakları Başkanlığınca yerine getirilir. Danışma Kurulunun giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanır.

Kurulun görevleri

- a) İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirmek, tavsiyelerde bulunmak, öneriler ve raporlar sunmak,
- b)Yürürlükteki mevzuatın ve yasa tasarılarının insan hakları temel ilkeleri, uluslararası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmesi için uygun gördüğü konularda görüş bildirmek, idari önlemlerin alınmasını tavsiye etmek,
- c)İnsan haklarına ilişkin olarak ilgili Devlet kuruluşları ile üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak,
- d) İnsan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak,
- e) Üst Kurul tarafından görüşülmesi istenilen hususları ele almak, gerekli çalışmaları yapmak ve görüş sunmak,
- f) İnsan hakları ihlallerinin ulusal düzeydeki genel durumu ve işkence yasağı, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü ve diğer temel insan hakları konuları hakkında Bakana ve Üst Kurula raporlar sunmak,
- g) Irkçılık, her türlü ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı dahil insan haklarına ilişkin uluslararası konularda Bakana ve Üst Kurula görüş bildirmek.

6) İNSAN HAKLARI İHLALİ İDDİALARINI İNCELEME HEYETİ

Heyet; Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı temsilcileri ile insan hakları alanında çalışmalar yapan kişiler ve meslek kuruluşları temsilcileri arasından inceleme ve araştırma yeri ve konusuna göre Devlet Bakanınca oluşturulur. Heyetin inceleme ve araştırma konusuna göre, İçişleri Bakanlığı temsilcisi; Bakanlık Merkez Teşkilatı, Jandarma Genel Komutanlığı veya Emniyet Genel Müdürlüğünden belirlenir.

Heyette görev alacak bakanlık temsilcileri kurumlarınca belirlenir.

İhlal iddiasının Kabulü aşamasında

- a) İhlal iddiaları ile ilgili başvuru, kanıtlarıyla birlikte Başkanlığa yapılır.
- b) Başvuruya bağlı olmaksızın, Başbakan tarafından re'sen inceleme heyeti oluşturulması istenebilir.
- c) Başkanlığın ön incelemeyi yapıp, ilgili kurumdan iddia hakkında bilgi aldıktan sonra iddiayı kabul edilebilir nitelikte bulması halinde, söz konusu iddia İnsan Hakları Üst Kurulunun gündemine alınarak görüşülür.
- d) Devlet Bakanının onayı ile Heyet çalışmalarına başlar.

Heyetin görevi

İnsan hakları ihlali iddialarını yerinde incelemek ve araştırmak

7) İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

Kurulların görevleri

a)İllerde Bakanlık, Başkanlık, Valilik, İl Masası, İl Kurulu üyeleri ve İlçe Kurulları tarafından İl kurulunun gündemine getirilen, ilçelerde de Bakanlık, Başkanlık, Valilik, İl Kurulu, Kaymakamlık, İlçe Masası ve İlçe Kurulu üyeleri tarafından İlçe Kurulu gündemine getirilen konuları değerlendirmek.

b)İnsan hakları ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak.

c)İnsan haklarının korunması ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari sebepleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin valilik veya kaymakamlık makamına önerilerde bulunmak.

d)Her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmak.

e)İdarenin uygulamalarında vatandaşlara hoşgörü ve nezaketle yaklaşılmasını sağlamak amacıyla gerekli çalışmaları yapmak.

f)Ayda bir tüm çalışmaları özet olarak, ilçelerde İl Kuruluna, illerde Başkanlığa bildirmek. Daha sonra bu özetler Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na rapor olarak sunulur.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak üzere kurulmuştur.

İl Kurulu, vali veya valinin görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında;

- a)Büyükşehir statüsü bulunan illerde Büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı,
- b)İl Genel Meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği bir temsilci,
- c)TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin il başkanları veya görevlendirecekleri bir temsilci,
- d)Üniversite rektörleri veya bu konuda görevlendirecekleri bir öğretim üyesi ya da elemanı,
- e)Valilik tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukuk fakültesi mezunu bir kamu görevlisi,
- f)Baro temsilcisi,
- g)Tabip odasından bir temsilci,
- h)Ticaret veya sanayi odasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,
- i)Valilik tarafından belirlenecek diğer meslek odaları veya sendikalardan bir temsilci,
- j)Mahalli televizyon, gazete, radyo gibi kuruluşlardan başvuranlar arasından valilik tarafından

belirlenecek bir temsilci,

k) Muhtarlar derneği başkanı, yoksa mahalle muhtarından başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,

l) Okul-aile birliklerinden başvurular arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,

m) Sivil Toplum Kuruluşlarından başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek en az üç temsilciden.. oluşur.

İlçe Kurulu Kaymakamın başkanlığında;

a) İlçe belediye başkanı veya başkan yardımcısı,

b) İl Genel Meclisinin ilçeden seçilen üyeleri arasından seçeceği bir temsilci,

c) TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin ilçe başkanları veya görevlendirilecek bir temsilci,

d) Fakülte veya yüksekokulun bu konuda görevlendirecekleri bir öğretim üyesi veya elemanı,

e) Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan avukat veya hukuk fakültesi mezunu kamu görevlisi,

f) İlçede görev yapan avukatlardan başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,

g) İlçede görev yapan doktorlardan başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,

h) Kaymakamlık tarafından belirlenecek meslek odalarından veya sendikalardan bir temsilci,

i) Mahalli televizyon, gazete, radyo gibi kuruluşlardan başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,

j) Muhtarlar derneği başkanı, yoksa mahalle muhtarlarından başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,

k) Okul-aile birliklerinden başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,

l) Sivil Toplum Kuruluşlarından başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek en az iki temsilciden.. oluşur.

İllerde valilik yazı işleri müdürlüğünde, ilçelerde kaymakamlık yazı işleri müdürlüğünde herkesin kolayca ulaşabileceği bir danışma ve başvuru masası oluşturulur. İl ve İlçe Kurulları bünyesinde, en az üç üyeden oluşmak üzere halkla ilişkiler ve iletişim faaliyetleri; insan hakları eğitimi ve insan hakları bilincini geliştirme; insan hakları ihlallerini araştırma, inceleme ve değerlendirme konularında birer komisyon oluşturulur.

İl ve İlçe Kurulları; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve T.C. Anayasası ışığında uygulayıcıların ve vatandaşların bilinçlenmesi için her türlü bilgi ve belgeyi uygulayıcılara ve vatandaşlara ulaştırmakla yükümlüdür. Ayrıca üniversitelerle, kamu kurumlarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde insan hakları ile ilgili konularda araştırmalar yapılmasını da sağlamaktadır. İnsan hakları uygulamalarını teşvik edecek her türlü çalışmada başrolü üstlenmektedir.

Masalarda başvurular kabul edilirken, başvuruların mümkün olabildiğince kolaylaştırılması esas olup, başvurular dilekçeyle, telefonla, elektronik postayla veya şehrin değişik yerlerine konulan İnsan Hakları Başvuru Kutuları aracılığıyla veya sözlü olarak yapılabilir. Masaya gelen tüm başvurular, takibin yapılması amacıyla dosyalanır, takip defterine kaydedilir; her başvuruya bir kayıt numarası verildikten sonra en kısa sürede kurul başkanına iletilir.

8) İNSAN HAKLARINI TEMEL ALAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ, MESLEK KURULUŞLARI ve ÜNİVERSİTELERİN ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

- Uluslararası Af Örgütü Türkiye

- Ankara Barosu Çocuk Hakları Komisyonu
- Ankara Barosu İnsan Hakları Komisyonu
- Ankara Barosu Kadın Hukuku Komisyonu
- İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi
- İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi
- İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi
- İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi
- Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
- Çocuk Vakfı
- Uçan Süpürge
- Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
- Helsinki Yurttaşlar Derneği
- İnsan Hakları Derneği
- **Türkiye İnsan Hakları Vakfı**
- İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
- TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Değerlendirme Merkezi
- KA-DER Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği
- Marmara Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi
- Mazlumder
- Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği
- Çağdaş Gazeteciler Derneği
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
- Bedensel Engelliler Dayanışma Derneği
- Türk Demokrasi Vakfı
- Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
- Türk Tabipleri Birliği
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
- Umut Vakfı
- İstanbul Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Vakfı
- Kadının İnsan Hakları Bilgi Belge Merkezi
- Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi
- Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı

İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ BAŞLICA ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Bugün uluslararası düzeyde görev yapan 141 kuruluş vardır. Bu kuruluşlardan en çok bilinenleri aşağıda kısaca açıklanmıştır:

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

İnsan hakları için çalışan insanların oluşturduğu dünya çapında bir harekettir.

BM İNSAN HAKLARI YÜKSEK KOMİSERLİĞİ

Yüksek Komiserin görevi BM'nin insan hakları programlarının koordinasyonunu sağlamak ve insan haklarına evrensel saygıyı güçlendirmektir.

- **AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ (AİHM)**

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf olan devletlerin üstlendikleri yükümleri yerine getirmelerini güvence altına almak için kurulmuştur.

- **ULUSLARARASI ADALET DİVANI (UAD)**

Uluslararası Adalet Divanı BM'nin başlıca yargı organıdır.

UAD'nın merkezi Hollanda'nın Lahey kentindedir. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nce seçilen 15 yargıçtan oluşur. Yargıçlar değişik ülkelerden seçilir, böylece dünyadaki değişik hukuk sistemlerinin temsil edilmesi sağlanmaya çalışılır.

Divanın yetki alanı, bir uluslararası uyuşmazlıkta taraf olan ülkelerin kendisine getirdikleri davalar ile BM Antlaşması'nda ya da yürürlükteki uluslararası antlaşmalarda özellikle öngörülmuş konuları içine alır.

- **ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI İZLEME ÖRGÜTÜ**

İnsan Hakları İzleme Örgütü tüm dünyada insan haklarının korunması amacı için kurulmuştur.

- **ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI FEDERASYONU**

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonunun amacı mağdurların korunmasında etkili gelişmeler sağlamak, insan haklarının kötüye kullanılmasının önlenmesi ve sorumlular hakkında soruşturma açılmasını sağlamaktır.

- **ULUSLARARASI HUKUKÇULAR KOMİSYONU**

Uluslararası Hukukçular Komisyonu uluslararası hukuku ve prensipleri insan haklarını ilerletecek şekilde uygular.

- **ULUSLARARASI HELSİNKİ FEDERASYONU**

Uluslararası Helsinki Federasyonu Avrupa, Kuzey Amerika ve Orta Asya'da insan haklarını korumak amacıyla kurulmuş hükümet dışı kar amacı olmayan bir kuruluştur.

- **ULUSLARARASI KADIN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ**

Kadının hayatındaki gerçekleri anlamadaki boşlukları doldurmak ve kadının gelişmedeki rolünün daha iyi anlaşılması amacı ile kurulmuştur. Kuruluşundan beri kadının statüsünü güçlendirmek için çalışmaktadır.

- **ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI TOPLULUĞU**

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi çerçevesinde faaliyet gösteren hükümet dışı bir kuruluştur.

- **KÜRESEL GENÇ İNSAN HAKLARI AVUKATLARI AĞI**

Kendi komitelerindeki çalışanları insan hakları konusunda destekleyerek ve koruyarak sosyal değişimi savunan uluslararası bir ağıdır.

- **İŞKENCEYE KARŞI DÜNYA ORGANİZASYONU**

Bu organizasyon askeri müdahaleye ve işkenceye karşı savaşı ve öbür tüm şiddet eylemlerine karşı kurulmuş olan dünyadaki en büyük hükümet dışı organizasyondur.

- **DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ**

1947'de kurulan Dünya Sağlık Örgütü'nün başlıca görevleri şunlardır :

- Uluslararası sağlık çalışmalarını yönetmek ve koordine etmek ve bu alanda teknik işbirliğini geliştirmek.
- İstem üzerine sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi için hükümetlere yardımcı olmak;
- olağanüstü durumlarda sağlık yardımı sağlamak;
- salgın ve diğer hastalıkların önlenmesi ve denetimi için gerekli çalışmaları teşvik etmek ve geliştirmek;
- sağlık hizmetlerine ilişkin ve biyomedikal araştırmaları geliştirmek ve koordine etmek.

ULUSLARARSI BELGELERDE İNSAN HAKLARI

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ (İHEB)

Eşitlik Hakkı

Madde 1 : Tüm insanlar özgür, değer ve hak bakımından eşit olarak doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler. Birbirlerine karşı kardeşlik düşünceleriyle davranmalıdırlar.

Madde 2 : Herkes; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka inançlarına bakılmaksızın eşit haklara sahiptir. İnsanlar ulusal ve toplumsal kökenleri, zenginlikleri, doğuş farklılıkları ya da herhangi başka bir ayırım gözetilmeksizin bu bildirgede belirtilen tüm haklardan ve özgürlüklerden yararlanabilirler.

Madde 7 : Herkes yasalar karşısında eşittir ve ayrımsız olarak yasaların koruyuculuğundan eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin, bu bildirgeyle belirtilen haklarına ters düşen ayırt edici davranışlar için yapılacak kısırtmalara karşı eşit korunma hakkı vardır.

Kölelik Yasağı

Madde 4 : Hiç kimse kölelik ya da kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü biçimiyle yasaktır.

Özgürlük, Yaşama ve güvenlik hakkı

Madde 3 : Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

İşkence yasağı

Madde 5 : Hiç kimseye işkence yapılamaz; kısıyıcı, insanlık dışı, onur kırıcı ceza ve davranışlar uygulanamaz.

Adil yargılanma hakkı:

Madde 10 : Herkes, haklarının, görevlerinin ya da kendisine cezai sorumluluk yükleyecek herhangi bir suçlamanın belirlenmesinde tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adilane ve acık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

Kanunsuz ceza olmaz ilkesi:

Madde 6 : Herkes nerede olursa olsun, yasal haklarının tanınması hakkına sahiptir.

Madde 8 : Herkesin, kendisine anayasa ya da yasalarla tanınan temel haklarının yok edilmesi ya da zedelenmesi girişimine karşı ulusal mahkemelere başvuru hakkı vardır.

Madde 9 : Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonamaz ya da sürülemez.

Madde 11

a) Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli tüm koşulların sağlandığı açık bir yargılanma sonucunda yasalarca suçlu olduğu saptanmadıkça suçsuz sayılır.

b) Hiç kimse, işlendikleri sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan eylemlerden ya da ihmallerden dolayı mahkum edilemez. Bunun için, suçun işlendiği sırada uygulanan cezadan daha şiddetli bir ceza verilemez.

Konut Dokunulmazlığı, Ailenin korunması, Yazışma ve Mahremiyet hakkı:

Madde 12 : Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine konut dokunulmazlığına ya da yazışma özgürlüğüne keyfi olarak karışılmaz; kimsenin onur ve ününe karşı kötü davranışlarda bulunulamaz. Herkesin bu karışma ve kötü davranışlara karşı yasalarla korunma hakkı vardır.

Gezi Özgürlüğü

Madde 13 :

a) Herkesin, herhangi bir devletin toprakları üzerinde serbestçe yolculuk yapma ve yasama hakkı vardır.

b) Herkes, kendi ülkesi içinde olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yine dönmek hakkına sahiptir.

Sığınma Hakkı

Madde 14

a) Herkesin, baskı ve kısıyıcılık karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkeler tarafından sığınmacı olarak kabul edilmesi hakkı vardır.

b) Bu hak, adi bir suçun işlenmesi ya da Birleşmiş Milletlerin ilke ve amaçlarına ters düşen etkinliklere dayanan kovuşturmalar durumunda ileri sürülemez.

Vatandaşlık Hakkı

Madde 15

a) Herkesin bir vatandaşlığı hakkı vardır.

b) Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirmek hakkından yoksun bırakılamaz.

Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

Madde 16

- a) Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, vatandaşlık ya da din bakımlarından hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir. Evlilik bakımından, kadın ve erkek evliliğin sürdürülmesinde, bozulmasında eşit haklara sahiptir.
- b) Evlenme bağı ancak evlenecek kişilerin özgür ve tam isteğiyle yapılır.
- c) Aile, toplumun doğal ve temel ögesidir; toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.

Mülkiyet Hakkı

Madde 17

- a) Herkes tek başına ya da başkalarıyla birlikte mal ve mülk edinme hakkına sahiptir.
- b) Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılamaz

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile inanç ve ibadet Özgürlüğü:

Madde 18

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Buna göre, herkes din ya da inanç değiştirmekte özgürdür. Ayrıca dinini ya da inancını tek başına ya da toplulukla birlikte açık olarak ya da özel olarak öğretim, uygulama, ibadet ve ayinlerle açıklama özgürlüğüne sahiptir.

İfade özgürlüğü:

Madde 19

Herkesin düşünme ve anlatma özgürlüğü vardır. Buna göre, hiç kimse düşüncelerinden dolayı rahatsız edilemez. Ayrıca ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her türlü araçla aramak, sağlamak ve yaymak hakkına sahiptir.

Toplanma özgürlüğü ve Dernek Kurma Hakkı:

Madde 20

- a) Herkes barışçıl yollarla toplantı yapmak, dernek kurmak ve derneğe katılmak hakkına ve özgürlüğüne sahiptir.
- b) Hiç kimse bir derneğe üye olmaya zorlanamaz.

Siyasal Haklar

Madde 21

- a) Herkes, doğrudan doğruya ya da serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla, ülkesinin devlet işleri yönetimine katılma hakkına sahiptir.
- b) Herkesin, ülkesindeki devlet hizmetinden eşitlikle yararlanma hakkı vardır.
- c) **Hükümet yetkisinin temeli halkın iradesidir**; halk bu iradesini gizli ya da açık bir şekilde özgürce oy vermelerinin sağlandığı devreli ve dürüst seçimlerle belirtir.

Sosyal Güvenlik Hakkı

Madde 22

Herkesin, toplumun bir üyesi olması nedeniyle sosyal güvenliğe hakkı vardır. İnsanların onur ve kişiliklerinin özgürce gelişmesi için zorunlu olan ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların, ulusal çabalar ve uluslararası işbirliği yoluyla her devletin örgütleri ve kaynaklarıyla orantılı olarak gerçekleştirilmesine hakları vardır.

SAĞLIK HAKKI

Madde 25

- a) Herkesin gerek kendisine gerekse ailesi için, beslenme, giyim, barınma, **sağlık** ve öteki sosyal hizmetler de içinde olmak üzere; **sağlığını ve güvencini sağlayacak**, uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır. İşsizlik, **hastalık**, dulluk, yaşlılık ya da geçim olanaklarından kendi isteği ve iradesi dışında yoksun kalma gibi durumlarda sosyal güvenlik hakkına sahiptir.
- b) Analık ve çocukluk, özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir.
Bütün çocuklar, evlilik içinde ya da dışında doğsunlar aynı sosyal korunmadan yararlanırlar.

Çalışma, Sendika Kurma ve Eşit Ücret hakkı

Madde 23

- a) Herkes, çalışma, işini özgürce seçme, adil ve uygun çalışma şartlarının sağlanması ve işsizlikten korunma haklarına sahiptir.
- b) Herkesin, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığında eşit ücret almaya hakkı vardır.
- c) çalışan herkesin, kendisine ve ailesine insanlık onuruna uygun bir yaşam sağlayan ve gerekirse her türlü toplumsal koruma araçlarıyla da tamamlanan adil ve uygun bir ücrete hakkı vardır.
- d) Herkesin, çıkarlarını korumak için sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır.

Dinlenme Hakkı

Madde 24

Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin uygun biçimde sınırlandırılmasına ve belirli devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.

Eğitim Hakkı

Madde 26

- a) Herkes eğitim görme hakkına sahiptir. Eğitim parasızdır; hiç değilse ilk ve temel eğitim aşamalarında böyle olmalıdır. İlköğretim ve eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki öğretimden herkes yararlanabilmelidir. Yükseköğretim, diğerlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.
- b) Eğitimin amacı, insan kişiliğinin tam ve özgürce gelişmesi, insan hak ve özgürlüklerine saygının güçlenmesi olmalıdır. Bütün milletler, ırk ve din grupları arasındaki anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

Kültürel yaşama katılma hakkı

Madde 27

- a) Herkes, toplumdaki kültürel çalışmalara serbestçe katılmak, güzel sanatlarla ilgilenmek, bilimsel ilerlemenin getirdiği yararları ortak olmak ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.
- b) Herkesin, sahibi bulunduğu her türlü bilim, edebiyat ya da sanat yapıtlarından doğan moral ve maddi çıkarların korunması hakkı vardır.

Hakları Kullanmayı Sağlayacak Bir Düzen İsteme Hakkı

Madde 28 : Herkesin bu bildirmede öngörülen hak ve özgürlüklerin tam uygulanmasını sağlayacak bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

2) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Sözleşme 27(1). Maddeye uygun olarak 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Antlaşmayı 11 Haziran 1985 tarihinde onaylamıştır. 3232 Sayılı Onay Kanunu 25 Haziran 1985 gün ve 18792 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Madde 1

Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı

Bu Sözleşmenin amacı bakımından “kadınlara karşı ayrımcılık” terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.

Madde 2

Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini tasfiye etmek amacıyla etkili hukuk yolları geliştirerek kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklamayı ve önlemeyi taahhüt ederler.

Madde 3

Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınların tam olarak gelişmelerini ve ilerlemelerini sağlamak ve temel özgürlüklerini güvence altına almak ve kullanmalarını sağlamak amacıyla, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gerekli her türlü tedbiri alırlar.

Madde 5

Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf Devletler erkekler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesini değiştirmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek ve çocuğun menfaatlerini sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alırlar.

Madde 6

Kadın satışının yasaklanması

Taraf Devletler herhangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişeleştirilerek istismar edilmelerini son erdirmek için mevzuat çıkarmak da dahil gerekli her türlü tedbiri alır.

Madde 7

Oy verme, seçilme ve katılma hakkı

Taraf Devletler, ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınların oy kullanma ve organlara seçilebilme hakkını, hükümet programlarının formüle edilmesine katılma ve kamusal görevlere katılma hakkını ve hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkını güvence altına alır.

Madde 8

Hükümeti temsil hakkı

Taraf Devletler, kadınların Hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmeleri ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmaları için gerekli her türlü tedbirleri alır.

Madde 9

Vatandaşlık hakkı

Taraf Devletler, vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadını kocaya bağımlı olmaktan kurtarmak için gerekli tedbirleri alır. Çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlarla erkeklerle eşit haklar sağlar.

Madde 10

Eğitim hakkı

Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek ve bu konuda eşitliği sağlamak üzere gerekli her türlü tedbiri alır.

Madde 11

Çalışma hakkı

Taraf Devletler, çalışma hakkının her insanın vazgeçilmez hakkı olduğunu kabulle istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli tedbiri alır. Özellikle kadının kadın olmasından kaynaklı annelik, hamilelik gibi sebeplerden dolayı çalışma hakkı konusunda ayrımcılığa uğramasını yasaklar.

Madde 12

Sağlık hakkı

Taraf Devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dahil, sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak ve gebelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak, gerekli hizmetleri sağlar; bunun yanında gebelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

Madde 13

Ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarındaki haklar

Taraf Devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında erkekler ile kadınların eşit şekilde aynı haklardan yararlanmasını sağlamak üzere kadınlara "Aile tazminatlarından yararlanma hakkı; Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkanlardan yararlanma hakkı; Eğlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı" hakları tanır:

Madde 14

Kırsal alandaki kadınların hakları

Taraf Devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alarak kırsal alandaki kadınlara "Her düzeydeki planlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı; Yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı; Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı; Eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı; Örgütlenme hakkı; Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı; Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkanlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiden yararlanma ve eşit muamele görme ile iskan programlarından yararlanma hakkı; Yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı" hakları tanır.

Madde 15

Hukuk önünde eşitlik hakkı

Taraf Devletler kadınların erkeklerle hukuk önünde eşitliğini kabul eder.

Madde 16

Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda erkeklerle kadınların eşitliğini öngörür.

3) MEDENİ (SİVİL) ve SİYASAL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. maddeye uygun olarak 23 Mart 1976'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000'de imzalamıştır. 2003 Temmuzunda yürüğe girdi.

Madde 1

Self determinasyon hakkı...

Madde 3

Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

Madde 5

Hakları kötüye kullanma yasağı

Bu Sözleşme esas alınarak bir ülkede yasalarla, anlaşmalarla, diğer hukuki düzenlemelerle tanınmış veya geleneklerle kabul edilmiş bulunan temel insan haklarına sınırlama getirilemez veya bu haklara karşı yükümlülük azaltılamaz.

Madde 6

Yaşama Hakkı

Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Hukuk tarafından korunur. Ölüm cezası kaldırmamış olan ülkelerde, Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece çok ağır suçlar için ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir. Ölüm cezasına mahkum olan bir kimse bağışlanması veya cezasının hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir. Her olayda ölüm cezasının affı, bağışlama veya hafifletme verilebilir. Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez, hamile kadınların ölüm cezaları infaz edilemez.

Madde 7

İşkence yasağı

Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan **tıbbi veya bilimsel bir deney** tabii tutulamaz.

Madde 8

Kölelik Yasağı

Hiç kimse kul ve köle olarak tutulamaz; her türlü kölelik ve köle ticareti yasaktır. Bir suça karşılık hapisle birlikte ağır işte çalıştırma cezasının verilebildiği ülkelerdeki durum hariç, **hiç kimse zorla çalıştırılmaz** veya zorunlu çalışmaya tabii tutulamaz. Ayrıca "Şartlı salıverilme sonucu bir mahkemenin hukuka uygun bir kararın sonucu olarak hapsedilen bir kimseden istenen bir iş veya hizmet; Askeri nitelikteki bir hizmet ve inanç nedeniyle askerlik hizmetine katılmama hakkının tanındığı ülkelerde vicdani retçilerden hukuken yerine getirmeleri istenen bir kamu hizmeti; Toplumun yaşamını veya iyiliğini tehdit eden olağanüstü bir durum veya felaket halinde yapılması emredilen bir hizmet; Normal vatandaşlık yükümlülüklerinin bir parçasını oluşturan bir iş veya

Madde 9

Özgürlük ve güvenlik hakkı

Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak gözaltına alınamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Cezai bir fiilden ötürü gözaltına alınan veya tutulan bir kimse derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürede yargılanma veya salıverilme hakkına sahiptir. Hukuka aykırı olarak gözaltına alınmaktan veya tutulmaktan mağdur olan bir kimse icrası mümkün bir tazminat hakkına sahiptir.

Madde 10 Tutulanların (Gözaltına alınanlar ve tutuklananların) hakları

Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, insani muamele ve insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygı görme hakkına sahip olup ayırık durumlar (istisnai haller) dışında mahkumlardan ayrı tutulur ve kendilerine mahkum edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda ayrı bir muamele uygulanır. Ayrıca **tutuklu küçük sanıklar** yetişkinlerden ayrı tutulur ve en kısa sürede yargısal makamların önüne çıkarılırlar. Ceza infaz sistemi, mahpusları iyileştirme ve toplumsal rehabilitasyonlarını sağlama gibi amaçlara sahiptir.

Madde 11

Borç nedeniyle hapis yasağı

Hiç kimse sırf sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getiremediği gerekçesiyle hapsedilemez.

Madde 12

Seyahat özgürlüğü

Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahip olup kendi ülkesi de dahil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir.

Bu hak hukuken öngörülmüş sınırlamalar dışında hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz.

Madde 13

Yabancıların sınır dışı edilmelerine karşı usuli güvenceler

Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı ancak, hukuka uygun olarak verilmiş bir sınır dışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınır dışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazının önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesi imkanı verilmesi halinde

Madde 14

Adil yargılanma hakkı

Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir. Bu sebeple bu isnadın karara bağlanmasında, tam bir eşitlik içinde “suç isnadı hakkında bilgilendirilme, gecikmeden yargılanma, avukat seçme, bir suçu itirafa zorlanmama, haksız ceza çekme durumunda tazminat alma, alt mahkeme kararlarına karşı üst mahkemelere başvurma gibi haklara” sahiptir. Yargılanıp beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz.

Madde 15

Kanunsuz ceza olmaz ilkesi

Hiç kimse hukuka göre suç oluşturmayan bir fiil veya ihmalden ötürü suçlu bulunamaz.

Madde 16

Kişi olarak tanınma hakkı

Herkes her yerde, hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir.

Madde 17

Mahremiyet hakkı

Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz.

Madde 18

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bir kimsenin dinini veya inancını açığa vurma özgürlüğü ancak hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babalar ile mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.

Madde 19

İfade özgürlüğü

Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir. Bu hak, sadece hukuken öngörülen ve Başkalarının haklarına ve itibarına saygı; Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (ordre public) veya sağlık ve ahlaki koruma amacıyla sınırlamalara tabi tutulabilir:

Madde 20

Savaş propagandası ve düşmanlığı savunma yasağı

Her türlü savaş propagandası hukuk tarafından yasaklanır.

Madde 21

Toplanma özgürlüğü

Barişçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır. Bu hakkın kullanılmasına demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz.

Madde 22

Örgütlenme özgürlüğü

Herkes menfaatlerini korumak amacıyla örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir². Bu hakkın kullanılmasına hukuken öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensuplarının bu hakkı kullanmaları üzerine hukuki kısıtlamalar konulmasını engellemez.

Madde 23

Ailenin korunması

Aile toplumun doğal ve esaslı bir birimidir ve aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir. Bu Sözleşmeye taraf Devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam ettiği sürece ve boşanmada eşit hak ve yükümlülükler sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli hükümler konur.

Madde 24

Çocukların hakları

Her çocuğa hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yaşadığı toplum ve Devlet tarafından, bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır. Her çocuk doğumundan hemen sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir. Her çocuk bir vatandaşlık kazanma hakkına sahiptir.

Madde 25

Siyasal haklar

Her vatandaş, kamu hizmetlerine katılma ve girme, seçme ve seçilme gibi siyasi haklara sahiptir.

Madde 26

Hukuk önünde eşitlik

Herkes, hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hukuk önünde eşittir.

Madde 27

Azınlıkların korunması

Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler, grubun öbür üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.

4) BM ÖZÜRLÜ HAKLARI BEYANNAMESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu;

Özürlü kişilerin hakları beyannamesini ilan etmekte ve aşağıda belirtilen bu hakların korunması için hem ulusal hem de uluslararası tedbirlerin alınmasını istemektedir,

1. Özürlü kişi, normal bir ferdi, kişisel veya sosyal yaşayışında kendi kendine yapması gereken işleri bedensel veya zihinsel kabiliyetlerinde, kalıtımsal veya sonradan meydana gelen herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişidir.
2. Özürlü kişiler bu beyannamede belirtilen haklardan tam olarak yararlanacaklardır. Bu haklar, özürlü kişinin veya ailesinin sahip olduğu ırk, renk, cinsiyet, lisan, din, siyasi ve diğer fikirler, milliyet veya sosyal orijin, servet ve doğum gibi konularda hiçbir ayrıcalık gözetilmeden dünyadaki bütün özürlü kişilere tanınmıştır.
3. Özürlü kişinin insan haysiyetine saygı gösterilmesi onun en doğal hakkıdır. Fakat kişilerin, özürlülük veya noksanlıklarının sebebi ne olursa olsun sahip oldukları düzgün yaşama şartlarına mümkün olduğu kadar normal ölçüde ve çok sahip olmak haklarıdır.
4. Özürlü kişiler de, diğer insanların sahip oldukları medeni ve siyasi haklara sahiptirler. Akıl Hastalarının Hakları Beyannamesinin 7. maddesinde bu hakların sınırlandırılması ya da kaldırılması

ile ilgili hükümler belirtilmiştir.

5. Özürlü kişilerin mümkün olduğu kadar kendilerine güvenmelerini sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
6. Özürlü kişiler; tıbbi, psikolojik ve fonksiyonel tedavi haklarına sahiptirler. Protez ve ortopedik uygulamalar, tıbbi ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları, eğitim, mesleki eğitim, staj ve rehabilitasyon, yardım, istişare, plasman hizmetleri, özürlü kişinin kabiliyet ve maharetlerini en yüksek düzeye çıkaracak ve onların sosyal beraberliğini hızlandıracak diğer bütün faaliyetler bu maddenin kapsamına girmektedir.
7. Özürlü kişiler, ekonomik ve sosyal güvenlik, düzgün hayat standardı haklarına sahiptirler.
8. Özürlü kişilerin özel ihtiyaçları, ekonomik ve sosyal planlamanın her safhasında nazarı dikkate alınmalıdır.
9. Özürlü kişiler, aileleriyle veya yakınlarıyla birlikte yaşama ve her türlü sosyal, yaratıcı ve eğlendirici faaliyete katılma haklarına sahiptirler. Hiçbir özürlü kişi ikamet ettiği çevre nedeniyle, durumu veya gelişmesi için gerekli isteklerinde ayrıcalığa tabi tutulamaz. Eğer bir özürünün muhakkak özel bir müessesede veya çevrede kalması gerekiyorsa o zaman bu çevrenin, kendi normal yaşatlarının kaldığı ve yaşadığı çevreye mümkün olduğu kadar yakın olması gereklidir.
10. Özürlü kişiler her türlü istismara, ayrılma, kötüye kullanılabilir ve haysiyet kırıcı yasa ve muamelelere karşı korunmalıdır.
11. Özürlü kişiler, şahıslarının ve mallarının korunması elzem olduğu hallerde, yeterli yasal yardımı sağlamaya muktedir olabilmelidirler. Eğer adli durum kendi gelişirse o zaman bu kişinin beden veya zeka durumu tümüyle dikkate alınmalıdır.
12. Özürlü kişiler, haklarıyla ilgili her hususta kendilerine ait kuruluşlarla her zaman istişarede bulunabilmelidirler.
13. Bu beyannamede yazılı olan haklar, mümkün olan her türlü uygun vasıta ile özürlü kişilere ve ailelerine tam olarak duyurulmalıdır.

5) AVRUPA KENTLİ HAKLARI BİLDİRGESİ

1992 yılında Strasbourg'da kabul edilen ve Türkiye'nin de altına imza attığı **Avrupa Kentsel Şartına** göre her kentli aşağıdaki haklara sahiptir:

Güvenlik

Mümkün olduğunca; suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kent;

Kirletilmemiş, Sağlıklı Bir Çevre

Hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre;

İstihdam

Yeteri istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması;

Konut

Mahremiyet ve dokunulmazlığın garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeteri konut stokunun sağlanması;

Dolaşım

Toplu taşıma, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu bir düzenin sağlanması;

Sağlık

Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı bir düzenin sağlanması;

Spor ve dinlenme

Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması;

Kültür

Çeşitli kültürel faaliyetlerin, yaratıcı aktivitelerin ve benzeri olanakların sunulması ve katılımın sağlanması;

Kültürler arası kaynaşma

Geçmişten günümüze farklı kültürel ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış içinde yaşamlarının sağlanması;

Kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre

Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekanların yaratılması;

İşlevlerin uyumu

Yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbirleriyle ilintili olmasının sağlanması;

Katılım

Çoğulcu demokrasilerde; kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde; gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması;

6) BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜKETİCİ HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

Madde 1

I-HEDEFLER

Bütün ülkelerdeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki tüketicilerin menfaatlerini ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak, tüketicilerin çoğu zaman ekonomik şartlar, eğitim seviyeleri ve pazarlık gücü yönünden dengesizliklerle karşılaştıklarının idrakinde olarak ve adil, tarafsız ve idame ettirebilecek ekonomik ve sosyal bir gelişmeyi teşvik etmenin önemi kadar, tüketicilerin zararlı olmayan ürünlere erişme haklarına sahip olması gerektiği düşüncesi ile tüketicinin korunmasına ilişkin temel esaslar aşağıdaki şu hedefleri içerir:

- a. Ülkelere, halklarına, tüketici olarak yeterli korumayı sağlamak ve idame ettirmek yönünde yardımcı olmak.
- b. Tüketicilerin ihtiyaçlarına ve isteklerine cevap verecek üretim ve dağıtım şekillerini kolaylaştırmak,
- c. Malların üretimi ve dağıtımını ve tüketicilere hizmet vermekle iştigal edenler için yüksek ahlaki davranış seviyesini teşvik etmek,
- d. Tüketicileri olumsuz yönde etkileyen ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyette bulunan bütün teşebbüslerin iş yolsuzluklarına mani olmak için ülkelere yardımcı olmak,
- e. Bağımsız tüketici gruplarının gelişmesini kolaylaştırmak,
- f. Tüketiciyi koruma alanında uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak,
- g. Tüketiciyi daha düşük fiyatlarla daha çok seçenek temin edecek Pazar şartlarının gelişmesini

teşvik etmek.

Madde 2

II- GENEL İLKELER

Hükümetler, aşağıda belirtilen ilkeleri göz önünde tutarak güçlü bir tüketiciyi koruma politikası geliştirip, kuvvetlendirmeli veya idame ettirmelidir. Bunu yaparken her hükümet, tüketicilerin korunması ve sosyal şartları ile halkının ihtiyaçları doğrultusunda ve önerilen tedbirlerin bedelini ve yararlarını idrak etmiş olarak kendi önceliklerini tayin etmelidirler.

Madde 3

Tüketicilerin karşılanması istenilen yasal ihtiyaçları şunlardır:

- a) Tüketicilerin kendi sağlık ve güvenliklerine karşı tehlikelerden korunması,
- b) Tüketicilerin ekonomik menfaatlerinin geliştirilmesi ve korunması,
- c) Tüketicilere, kendi ferdi istek ve ihtiyaçlarına göre bilinçli seçim imkanı sağlamak için yeterli bilgilere erişim sağlanması,
- d) Tüketici eğitimi,
- e) Etkili bir hata telafi merciinin tüketicilere temini,
- f) Tüketici ve diğer ilgili grup ve kuruluşların oluşturulması özgürlüğü ve bu gibi kuruluşların kendilerini etkileyen karar verme işlemlerinde kendi görüşlerini ortaya koyma fırsatı,

Madde 4

Hükümetler, tüketiciyi koruma politikalarını geliştirmek, uygulamak, kontrol etmek için yeterli bir altyapı temin etmeli ve idame ettirmelidir. Tüketiciyi koruma tedbirlerinin, nüfusun tüm bölümlerinin, bilhassa kırsal nüfusun menfaatleri için uygulanmasını sağlamak amacıyla özel çaba harcanmalıdır.

Madde 5

Bütün teşebbüsler, sınırları içinde iş yaptıkları ülkelerin ilgili kanun ve kurallarına uymalıdır. Ayrıca söz konusu ülkenin yetkili kişilerince kabul edilmiş bulunan uluslararası koruma standartlarının uygun hükümlerine itaat etmelidirler.

Madde 6

Tüketiciyi koruma politikası geliştirilirken araştırma yapan üniversiteler ile özel ve kamu teşebbüslerinin olumlu rolünün potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır.

III- ESASLAR

Madde 7

Aşağıdaki esaslar hem mahalli olarak üretilen mal ve hizmetlere, hem de ithal edilenlere uygulanmalıdır.

Madde 8

Tüketiciyi korumak için herhangi bir usul veya kural tatbik edilirken bunların uluslararası ticarete engel teşkil etmemesine ve uluslararası ticaret taahhütleri ile uyumlu olmalarını temin etmek için gerekli özen gösterilmelidir. (Bu esaslardan ülkemiz için öncelikli olanlar aşağıdadır.)

FİZİKSEL GÜVENLİK

Madde 10

İmalatçıların ürettiği malların öngörülen veya tahmini normal kullanım süreleri boyunca güvenli olmalarını sağlamak için uygun politikalar temin edilmelidir. Malları pazara getirmekle yükümlü olanlar, bilhassa müteahhitler, ihraç ve ithal edenler, perakendeciler ve benzerleri (Bunlar bundan böyle dağıtımıcılar olarak anılacaktır) bu malların uygunsuz muamele veya depolama sonucunda güvenli olmayan bir hale gelmiş olmamasına ve bu mallar kendi gözetimleri altında iken uygunsuz muamele veya depolama sebebiyle güvenli olmayan bir hale gelmemelerini' sağlamalıdır. Tüketiciler malların usulüne uygun kullanımını hususunda uyarılmalı ve öngörülen veya tahmini kullanım süresince içerebilecekleri tehlikeler bildirilmelidir. Önemli güvenlik bilgileri mümkün olan her yerde tüketiciye uluslararası anlaşılabilen semboller vasıtasıyla aktarılmalıdır.

Madde 11

İmalatçıların veya dağıtımıcıların ürünlerinin pazara çıkartılmasından sonra, daha önce fark edilmeyen tehlikelerin farkına varıldığında, ilgili yetkilileri ve gerekirse halkı, vakit geçirmeden haberdar etmeleri uygun politikalarla temin edilmelidir. Hükümetler de, tüketicilerin bu gibi tehlikeler hakkında uygun şekilde haberdar edilmelerini temin için yollar araştırmalıdır.

Madde 12

Hükümetler gerektiğinde bir ürünün ciddi bir şekilde hatalı olduğu veya usulünce kullanıldığı taktirde dahi külliyetli ve şiddetli bir tehlike arz ettiği tespit edilirse, imalatçıların veya dağıtımıcıların o malı geri almasını ve değiştirmesini veya tadil etmesini veya yerine başka bir ürün vermesini ve bunları makul bir zaman içinde yapması kabil değilse, tüketicinin yeterli şekilde tazminini sağlayacak politikaları benimsetmelidirler.

TÜKETİCİLERİN EKONOMİK KARLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ ve KORUNMASI

Madde 14

Hükümetler, mal ve hizmetlerin temini ile ilgili imalatçılar, dağıtımıcılar ve diğerlerinin yürürlükteki kanunlara ve zorunlu standartlara uymalarını sağlamak suretiyle tüketicilerin ekonomik çıkarlarına aykırı olan icraatları önleme gayretlerini artırmalıdır.

Madde 15

Tüketici kuruluşları, gıdaların katkı maddeleri ile saflıklarının bozulması, pazarlama sırasında yanlış veya yanıltıcı beyanlarda bulunulması gibi hileli uygulamaları izlemeleri için teşvik edilmelidir.

Madde 16

Hükümetler, malların makul dayanıklılık, kullanılabilirlik ve güvenilirlik ve kullanım maksatlarına uygunluk gereklerinin yerine getirildiğini gözetmeleri mecburiyetini açıklayan politikaları geliştirmeli veya idame ettirmelidirler. Benzer politikalar hizmetlerin temini için de uygulanmalıdır.

Madde 17

Hükümetler, tüketicilere en çok ürün ve hizmet seçeneğinin en düşük fiyatlarla temini için adil ve etkin bir rekabeti teşvik etmelidirler.

Madde 18

Hükümetler, gereken hallerde imalatçıların veya perakendecilerin güvenilir ve satış sonrası hizmeti ve yedek parçaları yeterli bir şekilde temin etmelerini sağlamalıdır.

Madde 19

Tüketiciler, tek taraflı standart sözleşmeler ve sözleşmeler içinde temel hakların bulunmaması gibi

sözleşme yolsuzluklarına ve satıcıların vicdana aykırı kredi şartları uygulamalarına karşı korunmalıdırlar.

Madde 20

Satış yükseltici pazarlama ve satış faaliyetleri tüketicilere adil muamele edilmesi prensibi ile yönlendirilmeli ve hukuki gereksinimlere uyulmalıdır. Bu tüketicilerin bilinçli ve de verilen bilgilerin doğru olması gereklerini sağlayacak tedbirleri içerir.

Madde 21

Hükümetler tüketici mallarının her yönü hakkında doğru bilgilerin serbest akışına tüm ilgililerin iştiraklerini teşvik etmelidirler.

Madde 22

Hükümetler, kendi milli bünyeleri içinde ve tüketici kuruluşlarıyla işbirliği yaparak, tüketicilerin yeterli korunması için pazarlama ve diğer iş faaliyetlerinde kuralların belirlenmesini ve uygulanmasını teşvik etmelidir.

Madde 23

Hükümetler muntazaman ölçüler ve ayarlarla ilgili kanunları gözden geçirmeli ve bu kanunların infaz mekanizmasının yeterliliğini değerlendirmelidir.

TÜKETECİ MALLARI ve HİZMETLERİNİN GÜVENLİK ve KALİTESİ İÇİN STANDARTLAR

Madde 26

Hükümetler temel tüketim malları ile hizmetlerin güvenlik, kalite ve performanslarını testlere tabi tutarak sınavabilecek ve belgeleyecek tesislerin mevcudiyetini teşvik ve temin etmelidirler.

TÜKETİCİLERE TAZMİN OLANAĞI SAĞLAMA ÖMLEMLERİ

Madde 28

Hükümetler tüketicilerin veya uygun olduğu takdirde ilgili kuruluşların süratli, adil, ucuz ve ulaşılabilir resmi veya gayri resmi usullerle tazmin edilebilmeleri olanağını sağlayacak hukuksal veya yönetsel önlemleri tesis ve sürdürmelidir. Bu gibi usuller özellikle düşük gelirli tüketicilerin ihtiyaçlarını göz önüne almalıdır.

Madde 29

Hükümetler geçici uyuşmazlıklarının, adil, süratli ve gayri resmi yoldan çözebilecek teşebbüsleri teşvik etmeli ve tüketicilere danışmanlık hizmetleri ve gayri resmi şikayet usulleri hakkında yardımcı olacak gönüllü mekanizmaları tesis etmelidir.

Madde 30

Mevcut tazmin şekilleri ve diğer uyuşmazlık çözme usulleri hakkındaki bilgiler tüketiciye sunulmalıdır.

EĞİTİM ve BİLGİ PROGRAMLARI

Madde 31

Hükümetler, ilgili halkın kültürel geleneklerini de göz önüne alarak, genel tüketici eğilim ve bilinçlendirme programlarının geliştirilmesini sağlamalı veya teşvik etmelidir. Bu gibi programların

amacı, halkın kendi hak ve sorumluluklarının idrakinde olarak mal ve hizmetleri bilinçli bir şekilde seçebilmesi ve bu şekilde ayırım yapabilen tüketici olmalarına imkan sağlanmaktadır. Bu programların geliştirilmesinde gerek kırsal, gerekse kent kesimindeki düşük gelirli ve okuma yazma bilmeyen mağdur tüketicilere özel önem verilmelidir.

Madde 32

Tüketici eğitimi, müsait olduğunda öğrenim sisteminin temel müfredatının tercihen mevcut konuların bölünmez bir parçası haline getirilmelidir.

Madde 33

Tüketici eğitim ve bilinçlendirme programları aşağıda belirtilen önemli yönleri de kapsamalıdır:

- a) Sağlık, beslenme, gıda kökenli hastalıkların ve gıdalara gereksiz katkı maddelerinin konulmasının önlenmesi,
- b) Ürün tehlikeleri,
- c) Ürünlerin etiketlenmesi,
- d) İlgili kanunlar, tazmin sağlanması ve tüketiciyi korumak için teşkilatlar ve kuruluşlar,
- e) Ölçüler ve ayarlar, fiyatlar, kalite, kredi şartları ve temel ihtiyaçların mevcudiyeti hakkında bilgiler,
- f) Gerekirse kirlilik ve çevre.

Madde 34

Hükümetler, tüketici kuruluşlar ve basın dahil diğer ilgili grupları eğitim ve bilinçlendirme programlarını özellikle kırsal kesim ve kentteki düşük gelirli tüketicilerin menfaatine önem vererek ele almaları için teşvik etmelidir.

Madde 35

İş kesimi müsait olduğunda, gerçeğe uygun ve geçerli tüketici eğitim ve bilinçlendirme programları yapmalı veya bunlara iştirak etmelidir.

Madde 36

Kırsal kesim tüketicilerini ve okuma yazma bilmeyen tüketicileri dikkate alarak, hükümetler müsait olduğunda, toplu basın ve yayında tüketici bilgi programlarının geliştirilmesini sağlamalı veya teşvik etmelidir.

Madde 37

Hükümetler tüketici bilinçlendirme ve öğrenim programlarının yürütülmesini sağlayabilmek için eğitimcilere, toplu iletişim uzmanlarına ve tüketici danışmanlarına uygun eğitim programları düzenlemeli ve bunları teşvik etmelidirler.

7) BM Çocuk Hakları Sözleşmesi

BM Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. maddeye uygun olarak 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. 4058 Sayılı Onay Kanunu 11 Aralık 1994 gün ve 22138 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Türkiye'nin koyduğu ihtirazi kayıt şöyledir:

"Türkiye Cumhuriyeti, BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17., 29. ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutmaktadır."

Madde 2

Ayırım Gözetmeme

Sözleşmeci Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

Madde 3

Çocuğun Yüksek Yararı

Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Madde 6

Yaşam ve Gelişme

Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder ve çocuğun yaşamda kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler

Madde 7

İsim Vatandaşlık

Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan başlayarak bir ad hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve olanak olduğu ölçüde anababasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır. Çocuğun tabiiyetsiz olduğu durumlarda sözleşmeci devletler kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülükler doğrultusunda bu haklara işlerlik kazandırır.

Madde 8

Kimlik

Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler. Kimliğin kazanılması için gerekli unsurlarda eksiklik olması durumunda Taraf Devletler çocuğun kimliğine hızla yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 12

Çocuğun Görüşüne Saygı

Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar bu amaçla iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 13

İfade Özgürlüğü

Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. Bu hakkın kullanılması, Başkasının haklarına ve itibarına saygı, Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan

Sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü ancak hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.

Madde 15

Dernek Kurma Özgürlüğü

Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. Bu hakkın kullanılması ancak hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.

Madde 16

Özel Yaşantısının Korunması

Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Gerekli Bilgilere Ulaşma

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar..

Madde 18

Ana-Babanın Sorumlulukları

Çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında sorumluluk ana-babadır veya durum gerektiriyorsa yasal vasilerdedir. Bu kişiler her şeyden önce **çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler**. Bu amaçla sözleşmecî devletler bu kişilere gerekli yardımı yaparlar.

Madde 23

Özürlü Çocuklar

Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alarak onların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

Madde 24

Sağlık ve Sağlık Hizmetleri

Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve gerekli tedbirleri almayı taahhüt ederler.

Madde 26

Sosyal Güvenlik

Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri

Prof.Dr. Ahmet SALTİK, www.ahmetsaltik.net profsaltik@gmail.com AÜ-SBF/Mülkiye Ders Notları, 2015-16 alırlar.

Madde 27

Yaşam Standardı

Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir yaşam standardına hakkı olduğunu kabul ederler. Sözleşmeciler Devletler, bu temel hakkın gerçekleşmesi için özel programlar da dahil, gerekli olan tedbirleri alır.

Madde 28

Eğitim Hakkı

Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu amaçla eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, ilköğretimi zorunlu kılıp herkese ücretsiz ilköğretim sağlarlar. Yükseköğretimden herkesin eşit şekilde yararlanması sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 37

İşkence ve Özgürlükten Yoksun Bırakılma

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir. Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacak ve tutuklanması, alıkonulması halinde en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacak ve yetişkinlerle bir arada bulunmada kendi yüksek yararı göz önünde bulundurulacaktır.

Madde 40

Çocukların Yargılanmaları

Hiçbir çocuk hukuka göre suç oluşturmayan bir fiil veya ihmalden ötürü suçlu bulunamaz. Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır. Çocuğun adil yargılanma hakkı, parasız çevirmen yardımından yararlanma hakkı vardır. Bunun yanında kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı vardır. Sözleşmeciler devlet insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı çerçevesinde çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemleri alır.

Sözleşmeciler devlet tarafında, koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

8)Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

BM İkiz Sözleşmelerinin ikincisi..

1. Madde 2'sinde de ortak..

Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Sözleşme 27. maddeye uygun olarak 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme 2003 Ağustos'unda onandı.

Madde 1

Halkların kendi kaderlerini tayin hakkı

Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.

Madde 2

Ayrımcılık yasağı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede beyan edilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.

Madde 3

Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında cinsler arası eşitliği sağlamayı taahhüt eder.

Madde 5

Hakları kötüye kullanma yasağı

Bu Sözleşme esas alınarak bir ülkede yasalarla, anlaşmalarla, diğer hukuki düzenlemelerle tanınmış veya geleneklerle kabul edilmiş bulunan **temel insan haklarına sınırlama getirilemez** veya bu haklara karşı yükümlülük azaltılamaz.

Madde 4

Hakların sınırlanması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeye uygun olarak tanımış oldukları hakların kullanılmasını ancak hukuk tarafından tespit edilmiş sınırlamalara tabi tutmayı kabul eder.

Madde 6

Çalışma hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korunması ve sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

Madde 7

Adil ve uygun işte çalışma şartları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkese adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı tanır. Bu amaçla şartları sağlamak için gerekli hakları güvence altına alır.

Madde 8

Sendikal haklar

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı tanır. Bu hakkın kullanılması hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz. Sendikalara serbestçe faaliyette bulunma hakkı ve ulusal federasyonlar ve konfederasyonlar kurma ve konfederasyonlara da uluslararası sendikal örgütler kurma ve bunlara katılma hakkı tanınır. Kullanılma şartları her bir ülkenin yasalarıyla düzenlenmiş olan bir greve hakkı tanınır.

Madde 9

Sosyal güvenlik hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese sosyal güvenlik hakkını tanır. Bu hak, sosyal sigorta hakkını da içerir.

Madde 10

Ailenin, anneliğin, çocukların ve gençlerin korunması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler aileye, özellikle çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlar. Bu amaçla Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir. Nesep veya diğer şartlar bakımından hiç bir ayrımcılık yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençler için özel koruma ve yardım tedbirleri alınır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunur.

Madde 11

Yaşama standardı hakkı

Sözleşmeci Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini içeren yeterli bir yaşam standardına sahip olmayı sağlar. Sözleşmeci Devletler, açlıktan kurtulmanın herkes için temel bir hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil gerekli olan tedbirleri alır.

Madde 12

Sağlık standardı hakkı

Sözleşmeci Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede *bedensel ve ruhsal sağlık* standartlarına sahip olma hakkını tanır.

Madde 13

Eğitim hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesinin ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmenin temeli olduğunu kabul ederek herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeci Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, ilköğretimi zorunlu kılıp herkese ücretsiz ilköğretim sağlarlar. Yüksek-öğretimden herkesin eşit şekilde yararlanmasını sağlamayı taahhüt ederler. Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışır; yeterli bir burs sistemi kurar ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirirler.

Madde 14

Zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğü

Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden, Sözleşmeye Taraf olduğu sırada anavatanında veya kendisinin egemenliği altında bulunan diğer ülkelerde parasız ve zorunlu ilköğretimi sağlayamamış olan Devletler, iki yıl içinde herkes için parasız zorunlu eğitimin prensiplerini ortaya koyan bir plan hazırlar ve bu planın makul bir süreyi aşmayacak şekilde kaç yıl içinde uygulanacağını gösteren ayrıntılı bir uygulama planı hazırlar ve kabul eder.

Madde 15

Kültürel yaşama katılma hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese Kültürel yaşama katılma, Bilimsel gelişmelerin nimetlerinden ve sonuçlarından yararlanma haklarını tanırlar. Ayrıca Sözleşmeci Devletler,

bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme

Genel Kurulunun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2106 A (XX) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. 19. maddeye uygun olarak 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girdi. Türkiye Sözleşmeyi 13 Ekim 1972 tarihinde imzalamıştır ve 3 Nisan 2002’de aşağıdaki çekince ile onaylamıştır:

*“T.C., kendisini işbu Sözleşme’nin 22. maddesi ile bağlı saymamaktadır. Sözleşme’nin yorumlanması ya da uygulanması ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek ve T.C.’nin taraf olduğu bir uyuşmazlığın **Uluslararası Adalet Divanı**’na intikal ettirilebilmesinden önce, her durumda Türkiye Cumhuriyeti’nin açık onayının sağlanması gerekmektedir.”*

Madde 1

Irk ayrımcılığı tanımı

Bu Sözleşmedeki “ırk ayrımcılığı” terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak herhangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma anlamına gelir.

Madde 2

Irk ayrımcılığının tasfiye edilmesi için alınacak tedbirler

Her bir Taraf Devlet, kişilere, kişi guruplarına veya kurumlara karşı ırk ayrımcılığını tasfiye etmek için gerekli tedbirleri almayı taahhüt eder. Bu amaçla, her taraf devlet ırk ayrımcılığı yaratan veya ayrımcılığı sürdüren siyasi, milli ve yerel politikaları denetlemek ve yasalarını ve hukuki düzenlemelerini değiştirmek; gerektiğinde bazı ırk guruplarının veya bu guruplara mensup olan bireylerin insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, bunların korunmaları ve yeterli gelişmelerinin sağlanması için sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut tedbirler alır.

Madde 3

Irksal ayrımcılık ve Apartheid politikaların yasaklanması

Taraf Devletler ırkların ayrı tutulmasını ve Apartheid’ı özel olarak kınar ve kendi egemenlikleri altındaki topraklarda bu nitelikteki bütün uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve yok etmeyi üstlenirler.

Madde 4

İrkçi propaganda ve faaliyetlerin yasaklanması

Taraf Devletler, ırk ayrımcılığına dayanan bütün propagandaları ve örgütleri yasaklar ve mahkum eder. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile bu Sözleşmenin beşinci maddesinde yer alan prensipleri göz önünde bulundurarak Ulusal veya yerel kamu makam veya kuruluşların ırk ayrımcılığını ilerletmelerine veya teşvik etmelerine izin vermez.

Madde 5

İrk ayrımcılığının tasfiye edilmesi için tanınan haklar

Sözleşmeci Devletler, bu Sözleşmenin ikinci maddesinde yer alan temel yükümlülüklerine uygun olarak, her türlü ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve tasfiye etmeyi ve herkesin ırk, renk veya ulusal veya etnik köken ayrımcılığına maruz kalmadan, özellikle temel insan haklarını kullanırken hukuk önünde eşitlik hakkını güvence altına almayı taahhüt eder. Bu amaçla, sözleşmeye taraf devletler özellikle kişi güvenliği hakkını, siyasal hakları, diğer kişisel haklar ile Ekonomik, sosyal ve kültürel hakları güvence altına almayı taahhüt eder.

Madde 6

Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı

Taraf Devletler kendi egemenlik alanları içinde bulunan herkese, her türlü ırk ayrımcılığına karşı, yetkili ulusal yargı yerleri ve diğer Devlet kurumları vasıtasıyla etkili bir koruma ve başvurabilecekleri hukuki yolları sağlar ve ayrımcılığın sonucu olarak uğranılan zararlar için yargı yerlerinden gerçekçi ve tatmin edici bir giderim isteme hakkı tanır.

AIHS - AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ NASIL DOĞMUŞTUR?

5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesinin bir araya gelmesiyle birlikte oluşturulan **Avrupa Konseyi** insan hakları ve özgürlüklerinin bünyesinde bulunan devletlerce korunmasına ve geliştirmesine vurgu yaparak insan haklarına saygı yükümlülüğünü üyelik koşulu olarak belirtmiştir.

Avrupa Konseyi'nin bu anlamda ilk adımı 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren **"İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AIHS)"** dir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN AMACI NEDİR?

Sözleşme insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaç edinir. AIHS hazırlık aşamasında Avrupa'da demokratik rejimlerin devam ettirilmesi açısından gerekli olan asgari hak ve özgürlükleri güvenceye alarak işe başlamış, zamanla insan hakları listesini genişletmiştir.

AIHS ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan çok sivil (medeni) ve politik (siyasal) hakların korunmasına öncelik vermiş; bu Sözleşmeyi sosyal ve ekonomik hakları içeren "Avrupa Sosyal Şartı" izlemiştir.

Türkiye 10 Mart 1954'te sözleşmeyi (AIHS) onaylamış, 28 Ocak 1987'de de bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Mahkemenin (AIHM) zorunlu yargı yetkisini ise 28 Ocak 1990'da kabul etmiştir. Bugün AIHS, 47 Avrupa Konseyi üyesi devletin 47'si tarafından onaylanmıştır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

- Sözleşme insan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına almıştır. Sözleşmeyle birlikte bölgesel bir koruma sistemi yaratılmıştır. Sözleşme insan haklarını ulus devletlerin içişleri olmaktan çıkarmakta devletlerin işledikleri insan hakları ihlallerinin uluslararası alana taşınmasına olanak tanımaktadır.
- Sözleşmenin getirdiği **"devletlerarası başvuru"** ve **"bireysel başvuru"** ile birlikte Sözleşmeye taraf bir devlet Sözleşmeye taraf olan bir başka devlete karşı ya da bireysel başvuru hakkına

sahip olanlar (kişiler, kişi toplulukları, STK'lar) AİHM'ye sözleşmede bulunan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği gerekçesi ile dava açma hakkına sahiptir.

- **AİHS yalnızca kendisini onaylayan devletler için bağlayıcıdır.** AİHS hukuk tekniği açısından uluslararası bir andlaşmadır ve **sözleşmeye taraf olan devletler bakımından bağlayıcı sonuç doğurur.** (Md. 46)
- Sözleşme insan hakları ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bir denetim mekanizması oluşturmuştur. Denetim sistemi yürürlüğe giren 11. Protokol ile tek mahkeme sistemine dönüşmüştür.
- AİHS uluslararası alanda insan hak ve özgürlüklerinin korunmasını en önemli hukuksal aracıdır.

AİHS ile HANGİ HAK ve ÖZGÜRLÜKLER GÜVENCE ALTINA ALINMIŞTIR?

AİHS bir giriş, 3 bölüm ve 59 maddeden oluşur. Giriş bölümünde Sözleşmenin dayandığı temeller açıklanır.

1. Bölüm (md: 2-18), Sözleşmenin güvenceye aldığı maddi hakları içerir.
2. Bölüm (md: 19-51), AİHM'nin oluşumuna, yetkilerine, çalışma ve yargılama usullerine ilişkin hükümleri içerir.
3. Bölüm (md: 52-59), Sözleşmenin uygulanması ile ilgili çeşitli kurallara yer verir.

Madde 1 : İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme'nin

1. bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.

Madde 2 : Yaşama Hakkı

Herkesin yaşam hakkı yasanın korunması altındadır.

Madde 3 : İşkence Yasağı

Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.

Madde 4 : Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı

Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

Madde 5 : Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

Her kişinin özgürlük ve güvenliğe hakkı vardır. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

Yakalanması ya da tutuklanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan her kişi, özgürlüğünün kısıtlanmasının yasaya uygunluğu konusunun en kısa bir zamanda karara bağlamasını ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Madde 6 : Adil Yargılanma Hakkı

Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

Madde 7 : Cezaların Yasallığı

Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal ve uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. *(Suçların ve cezaların yasallığı ilkesi; suç ve cezalar ancak yasa ile konabilir.)*

Madde 8 : Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması

Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Madde 9 : Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

Madde 10 : İfade Özgürlüğü

Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir.

Madde 11 : Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü

Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

Madde 12 : Evlenme Hakkı

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde 13 : Etkili Başvuru Hakkı

Bu Sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.

Madde 14 : Ayrımcılık Yasağı

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

Madde 15 : Olağanüstü Hallerde Askıya Alma

Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında, 2. madde ile 3. ve 4. maddenin 1. fıkrasını ve 7. maddeyi hiçbir suretle ihlale mezu kılmaz.

Madde 16 : Yabancıların Siyasal Etkinliklerinin Kısıtlanması

10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yabancıların siyasal etkinliklerini sınırlamalarına engel sayılmaz.

Madde 17 : Hakların Kötüye Kullanımının Yasaklanması

Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara

uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz.

Madde 18 : Hakların Kısıtlanmasının Sınırları

Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Genel Kurul halinde toplanan mahkeme;

- 3 yıl için mahkeme başkanını, bir veya iki başkan yardımcısını seçer
- Belirli bir süreç için oluşturulan Daireleri kurar
- Mahkeme içtüzüğünü kabul eder
- Yazı işleri müdürünü ve yardımcılarının seçer.

- Mahkeme, Sözleşmeciler devletlerin sayısı kadar, her bir taraf ülke adına seçilen yargıçlardan oluşur.
- AİHM süreklilik esasına göre çalışır. Mahkeme Sözleşmeciler tarafların sayısı kadar yargıçtan kurulur. AİHM'nin yargı yetkisi önüne gelen davalarda AİHS ve Protokollerin uygulanması ve yorumlanması ile ilgili her konuyu kapsamaktadır.
- Daireler AİHS'nin 33. ve 34. maddelerine göre kişisel başvuruların ya da devletlerarası başvuruların kabul edilebilirliği üzerine karar verebilirler. Bir Dairenin görmekte olduğu bir davada yorum gerektiren ciddi bir sorun ortaya çıkarsa ve davaya taraf olanlar buna itiraz etmezse bu Daire yargılama yetkisini Büyük Daire'ye bırakabilir.

➤ AİHM’de yargıçlar kendi adlarına görev yaparlar ve hiçbir devleti temsil etmezler.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NDE YARGILAMA

AİHM’nin denetim sistemi bireysel başvuru ya da devletlerarası başvuru yolu ile harekete geçirilebilir. AİHM’de yargılama, sözleşmeye taraf devletlerden bir veya bir kaçının sözleşmeye taraf olan diğer bir devlette insan haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yaptığı devletlerarası başvuru veya her gerçek veya tüzel kişinin sözleşmeye taraf olan bir devlet tarafından sözleşme veya o devletin onayladığı ek protokollerde öngörülen haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM’ye yaptığı bireysel başvuru üzerine başlar.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NE BAŞVURU YOLLARI

Bireysel Başvuru Nasıl Yapılır?

11 No’lu ek Protokol ile bireysel başvurunun kapsamı genişletilmiş ve bireysel başvuru hakkı bireyler yanında hükümet dışı örgütlerle (NGO) kişi gruplarına da tanınmıştır. Bireysel başvuru hakkı sözleşmeye taraf bir devletin yargı yetkisi içinde bulunan ve sözleşmede güvenceye alınan hakların ihlal edilmesinden dolayı zarar gördüğünü iddia eden herkese tanınmıştır. Başvuruda bulunmak için hakkın ihlal edildiği devletin vatandaşı olmaya veya tam ehliyetli olmaya gerek yoktur. Sözleşme, gerçek kişiler yanında tüzel kişiliğe sahip hükümet dışı örgütlerinde başvuru hakkını tanır. Hükümet dışı örgütler sadece örgütün gördüğü zarar nedeniyle başvuruda bulunabilir. Avrupa Konseyi yeterli kaynakları bulunmayan başvuru sahipleri için bir adli yardım sistemi uygulamaya koymuştur.

AİHM’ye Kimler Başvurabilir?

AİHM’nin ihlal edilmesinden dolayı mağduriyetlerini iddia eden,

- Gerçek kişi, hükümet dışı kuruluşlar, kişi grupları başvurabilir.
- **Mahkemeye çocuklar da başvurabilirler.** Çocuklar, anababalarının ulusal hukuk açısından yasal konumlarının uygun olması koşuluyla, anababasından biri tarafından temsil edilebilirler.
- Mahkeme yaşamda olmayan biri adına yapılan başvuruyu kabul etmez, ancak mirasçısı veya yakın akrabasının başvurusunu kabul edebilir.
- Başvuru sahibi dava sürecinde ölürse, mahkeme, akraba veya mirasçılarının meşru çıkarları sürüyorsa veya mahkeme yakınmanın “genel bir öneme” sahip olduğu kanısında ise dava sürdürülür.

Bireysel Başvuru Koşulları Nelerdir?

- Sözleşmede güvenceye alınan hakların ihlalden dolayı ya doğrudan ya da dolaylı olarak mağdur olma.
- Başvurucunun kimliği belli olmalıdır. Mahkeme ancak kimliği açıkça belli olan başvuruları kabul eder. Ancak AİHM içtüzüğü’nün 47/3. md. göre “ Daire başkanı, istisnai ve gerçekten haklı görülebilir durumlarda kimliğin saklı tutulmasına izin verebilir.
- Daha önceden Mahkeme tarafından incelenmiş bir konu ile esas itibarıyla aynı olan ve yeni bilgi içermeyen başvurular dikkate alınmaz. Ayrıca daha önce başka uluslararası soruşturma ya da çözüm yerine sunulmuş bir konu yeni bir bilgi içermeyecek şekilde Mahkemeye başvuru konusu yapılamaz.

- Yapılacak başvurunun AİHS’de yer alan hükümlerle bağdaşması gerekir. Başvurular Sözleşme kapsamında ve Mahkemenin yetki alanı içinde olmalıdır.

Devletler Arası Başvuru Nasıl Gerçekleşir?

Devletler arası başvuru AİHS’ye taraf olan bir devletin Sözleşmede güvenceye alına ve Sözleşmeye taraf olan bir başka devlet tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Mahkemeye şikayette bulunmasıdır. Sözleşmeyi onaylayan her devlet zorunlu olarak devletlerarası başvuru yolunu da tanımaktadır. Sözleşmeyi onaylayan her devlet Sözleşme tarafından güvenceye alınan hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi amacı güder ve böylece ortaklaşa bir yükümlülüğü üstlenir.

BİR DAVANIN MAHKEMEYE GÖTÜRÜLME SÜRECİ NASIL İŞLER? MAHKEMEYE KABUL EDİLEBİLİRLİK KOŞULLARI

- Mahkeme uluslararası hukukun genellikle tanınmış kurallara göre iç hukuktaki bütün başvuru yolları tüketildikten sonra ve konu hakkında son kararın verilmesinden itibaren 6 ay içinde yapılan bir başvuruyu ele alabilir.
- Mahkeme 34. maddeye göre yapılmış başvurulardan, kime ait olduğu bilinmeyen mahkeme tarafından daha önce incelenmiş bir konuyla aynı içeriğe sahip olan hiçbir yeni bilgiyi içermeyen bir başvuruyu ele alamaz.
- Mahkemeye Belediyeler gibi kamu kuruluşları başvuramazlar. Çünkü başvuru “kamu işlevlerini yerine getiren merkezi idare dışında kalan otoriteleri” kapsamaktadır.
- Başvuru sahibinin iddia konusu sözleşme ihlallerinden şahsen ve doğrudan etkilenmiş olması gerekir. Başvuru sahibi AİHM’ e yapacağı şikayetin özünü ulusal işlemler sırasında da ortaya koymak durumundadır. Böylece ulusal mahkemelere, ilgili başvuru AİHME’ e gelmeden önce konu hakkında karar alabilme olanağı tanınmaktadır.

❖ AİHM’ye nasıl başvurulabilir?

Mahkemenin resmi dilleri İngilizce ve Fransızcadır. Başvuru İngilizce veya Fransızca dillerinden biriyle yapılmalıdır. Başvuru sonrasında uygun görülmesi halinde bu dillerden farklı olarak Sözleşmeyi imzalamış olan devletlerin resmi dilleri ile haberleşmeye de olanak verilir. Türkçe de bu dillerden biri olup, isterseniz siz de **Türkçe başvuruda bulunabilirsiniz.** Mahkemeye faksla veya elektronik posta ile yapılacak başvurular daha sonra **posta ile gönderilecek başvuru metniyle teyit edilmedikçe** geçerli sayılmayacaktır. Şikayetinizi sözlü olarak açıklamak için Strasbourg’a bizzat gitmenize gerek yoktur. Sözleşme veya ek protokollerle güvence altına alınmış bulunan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği kanaatinde olan birey, Komisyon sekreterliğine hitaben bir mektupla başvurabilir. Bu mektup su adrese gönderilmelidir.

**Au Secretoire de la Commision europeene des Droits de l’Homme Conseil de l’ Europe
BP 431 R6 67006 STRASBOURG CEDEX FRANCE**

Mahkemeye Başvuru

- Başvuru dilekçe ile yapılır.
- Dilekçe matbu olup şunları içerir:
 - Başvuranın kimlik bilgilerini

- İlgili olgu ve ulusal sürecin özeti (Devlet makamlarınca bu konu ile ilgili olarak verilmiş bulunan kararların listesi, her kararın tarihi, kararı veren makam ile kararın kısa özeti)
- ihlal edilen sözleşme maddeleri
 - Başvuru imzalı olmalıdır.
 - Başvurunun bir avukat aracılığıyla yapılmasına gerek yoktur.
 - Bir mahkeme masrafı söz konusu değildir.
 - İlk dilekçe faks ile de gönderilebilir.
 - İlk dilekçedeki tarih yakınmanın bildirim tarihidir.

AİHM’de Hangi Başvurular Kabul Edilmez?

- İç hukuk yolları tüketilmeden ve ulusal mahkemelerde verilen nihai kararın üzerinden 6 ay geçmeden mahkemeye başvuru yapılamaz
- Mahkemece daha önce incelenmiş, uluslararası bir başka soruşturma ve çözüm organına sunulmuş başvurunun konusuyla esas olarak aynı ise başvuruda bulunulamaz.
- Başvurunun açık dayanaktan yoksun olmaması gerekir.
- Başvuru hakkının suistimali söz konusu olmamalıdır.
- Mahkeme yargılamanın her aşamasında başvuruyu kabul edilemez ilan edebilir
- Başvuru sahibinin milliyeti ve ikametgahının sözleşmeye taraf bir ülkede olup olmamasının başvuruda bir önemi yoktur.

AİHM’ye Belediye Gibi Kamu Kuruluşları Başvurabilir mi?

- Mahkemeye Belediyeler gibi kamu kuruluşları başvuramazlar,
- Çünkü başvuru, “kamu işlevlerini yerine getiren merkezi idare dışında kalan otoriteleri” kapsamamaktadır
- “Başvuru sahibinin iddia konusu Sözleşme ihlallerinden kişisel ve doğrudan etkilenmiş olması gerekir”

Davanın Kaydı ve İncelenmesi

- Mahkeme geçici bir dosya açar. Mahkeme Yazı İşleri’ne mensup bir hukukçu cevabını bir başvuru formu ve yetki formu ile birlikte bildirir.
- Başvuru ve yetki formu altı hafta içinde tamamlanarak mahkemeye gönderilmelidir.
- Bu aşamada adli yardım almak mümkün değildir.
- Tamamlanmış formun alınmasıyla başvuru formu kayda geçirilir.
- Yapılan başvurunun kabul edilip edilmeyeceği “kabul edilebilirlik koşulları çerçevesinde” mahkeme tarafından değerlendirilir.
- Başvuru kabul edilmezse incelenmez ve dava sona erer.
- Bireysel başvurular hakkında kabul edilemezlik kararı komiteler tarafından oybirliği ile alınır.
- Başvurunun kabul edilebilirliği esası hakkında Daire karar verir.
- Başvurular kaydedildikten sonra her dava için ilk incelemeyi yapmak üzere “raportör yargıçlar” atanır.
- Mahkeme ya bu başvurunun kabul edilemez olduğunu ilan eder ya da davalı hükümet ile yazışma yoluna girer. Bu süreçte hükümetten belli sorulara yanıt vermesi istenir.

Olguların Saptanması

Bu aşamada iddia edilen olaylar saptanmaya çalışılır taraflarca Mahkemeye sunulan görüş ve kanıtlardan yararlanma yoluna gidilir ve gerekirse başvuruya ilişkin ek bilgide istenebilir.

Dostane Çözüm

Mahkemenin başvuruyu kabul edilebilir bulduğunu açıklaması halinde, sorunun taraflar arasında insan haklarına saygı esasına dayanan dostane bir çözüme kavuşturulması amacıyla çaba gösterir. Dostane bir çözüme varılacak olursa Mahkeme olayların kısa bir özetini ve ulaşılan sonucu kapsayan bir karar verdikten sonra dava kayıt listesinden silinir. Dostça bir çözüm yoluna gidilemezse Mahkeme Sözleşmenin davalı devletçe ihlal edilip edilmediğine bakar.

Karar

Kararlar gerekçelidir. Mahkeme Sözleşmenin ya da ona bağlı Protokollerin ihlal edildiğini belirlerse ve ilgili Sözleşmecî tarafın iç hukuku bunu ancak kısmen giderme onayı veriyorsa, zarar gören tarafa adil bir karşılık hükmedebilir. Bunun yanı sıra davalı devlet maddi ve manevi tazminat ve ayrıca dava giderleri ile avukatlık ücretlerinin ödenmesi yaptırımına bağlanabilir.

Kararların Uygulanması

AİHM'nin verdiği sonal (nihai) kararlara davaya taraf olan devletler uymak zorundadır.

Yani **kararlar taraf devletler için bağlayıcı niteliktedir.** Mahkemenin sonal kararı Bakanlar Komitesi'ne gönderilir. Komite kararların yerine getirilmesini gözetir.